ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

परिसर अध्ययन

ENVIRONMENTAL STUDIES

अभ्याससहित पाठ्यपुस्तक

TEXT CUM WORK BOOK

(REVISED) Part-1

मराठी माध्यम

MARATHI MEDIUM

2

इयत्ता दुसरी

SECOND STANDARD

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

KARNATAKA TEXT BOOK SOCIETY (R.)

6th Cross, Malleshwaram,

Bengaluru - 560 003

Preface

The Textbook Society, Karnataka has been engaged in producing new textbooks according to the new syllabi prepared which in turn are designed based on NCF - 2005 since June 2010. Textbooks are prepared in 12 languages; seven of them serve as the media of instruction. From standard 1 to 4 there is the EVS, mathematics and 5th to 10th there are three core subjects namely mathematics, science and social science.

NCF - 2005 has a number of special features and they are:

* connecting knowledge to life activities.
* learning to shift from rote methods.
* enriching the curriculum beyond textbooks.
* learning experiences for the construction of knowledge.
* making examinations flexible and integrating them with classroom experiences.
* caring concerns within the democratic policy of the country.
* making education relevant to the present and future needs.
* softening the subject boundaries - integrated knowledge and the joy of learning.
* the child is the constructor of knowledge.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

The new books are produced based on three fundamental approaches namely - Constructive approach, Spiral Approach and Integrated approach.

The learner is encouraged to think, engage in activities, master skills and competencies. The materials presented in these books are integrated with values. The new books are not examination oriented in their nature. On the other hand they help the learner in the all round development of his/her personality, thus help him/her become a healthy member of a healthy society and a productive citizen of this great country, India.

Young learners in thier initial stages of learning i.e., between the ages of 5 and 10, acquire most of the concepts which they need in consolidating learning in later stages. If this learning is properly planned and well executed in the classroom, children may find learning easy and enjoyable.

Based on these principles, in the early stages from class 1 to 5, the following subject areas have been introduced - Mother tongue, state language, English as a practice language, mathematics and environmental studies. Environmental studies include science and social science related to their daily life experiences, information about their environment, society, country, their duties and rights. These topics are presented through interesting situations and activities. Opportunities have been provided for self learning and creativity. In this stage importance is given to children sitting pairs and groups and exchange their experiences. The efforts have been made to make illustrations colourful, attractive and meaningful. Teachers are expected to make use of these and help children learn meaningfully and with pleasure. The textbooks aim at making learning interesting, enjoyable and satisfying.

The Textbook Society expresses grateful thanks to the chairpersons, writers, scrutinisers, artists, staff of DIETs and CTEs and the members of the Editorial Board and printers in helping the Text Book Society in producing these textbooks.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

Prof. G. S. Mudambadithaya
Coordinator
Curriculum Revision and
Textbook Preparation
Karnataka Textbook Society®
Bengaluru, Karnataka

Nagendra Kumar
Managing Director
Karnataka Textbook Society®
Bengaluru, Karnataka

About The Book

National Curriculum Framework (NCF-2005) developed by the National Council of Educational Research and Training (NCERT), has set the guidelines for developing syllabi, textbooks and teaching practices in the formal school education programmes in the country, considering the new challnges that Humankind is likely to face in the years to come.

We have attempted to follow the five guiding pinciples on which NCF- 2005 is based, while adopting the framework in the textbooksof classes 1 and 2 for the State of Karnataka. We have tried integrating the Science and Social science concepts by softening the subject boundaries in these textbooks. The idea is that the children should view the natural and the social environments in a holistic manner from the beginning of the school education . We have included a wide range of topics from family to plants and animals to festivals on the lines of the NCF - 2005 guidelins.

While designing these text books titled 'Environmental Science", EVS in short, we have taken into account the socio-economic, environmental and cultural aspects of the State for easy connect and better understanding . Since the children are beginners in the school system, we hae used illustrations heavily in these books for easy communication . We also have introduced simple activities such as observation, keeping the level of children in mind, to engage them in learning process and make the learning more participative. The idea is also to stimulate children to enquiry- based learning. Books are designed with the objectives of familiarizing children with their surroundings / local knowledge and introducing some basic concepts of their natural and social enironments so that they start appreciating the environment they are living in and every componency that comes with. It We have tried our best to make these books gender neutral in terms of language and presentation of concepts. At the beginning of every lesson, we have given the competencies that the children should develop after each lesson, to help teachers facilitate the learning process.

NOT TO BE REPUBLISHED © KTBS

While the thought provoking para of Rabindranath Tagore From "Civilization and Progress', which NCF-2005 Opens With, is indeed inspiring for every teacher to search and adopt new and innovative teaching-learning approaches, We welcome comments and suggestion from the teachers, parents and public for further refinement.

Environment Education is Education of the Environment, through the Environment and for the Environment.

Dr. R. Shailaja, Chairperson
Textbook Committe

Text Book Committee

Chairperson :

Dr. R. Shailaja , Director, Regional Environmental Studies Centre, South Zone, 143, Infantry Road, Bengaluru.

Members :

1) Sri Sujay Sandeep , Asst. teacher, G.H.P.S. Navarathna Agrahara, Bengaluru North Zone, Bengaluru North District.
2) Sri Ananda Ajila, Head Master, G.H.P.S. Nelyadi, Puttur Taluk, Dakshina Kannada .
3) Sri D. H. Lakshmanajah, Asst. teacher, G.H.P.S. Nitturu, Gubbi Taluk, Tumakuru District.
4) Sri K. L. Shanabhaga, Asst. teacher, G.H.P.S. Kodsula, Bhatkal Taluk, Uttara Kannada District.
5) Sri Sunagara Raghavendra, Asst. teacher, G.H.P.S. Nagasura, Jamakhandi Taluk, Bagalkote District .

Artists :

1) Sri Tharakesh, Drawing teacher, G.H.S., Bannithalapura, Gundlupet, Chamarajnagar District.
2) Sri Jayaram, Drawing teacher, V.V.S. High School, Rajajinagar, Bengaluru.

Scrutinizer :

Sri D. R. Prasanna Kumar, Policy Planning Unit, Commissioner Office, Public Instruction Department, Nrupathunga Road, Bengaluru.

Translator :

1) Sri S. D. Pakhare, Asst. teacher, Govt. M. M. School, Kadoli, Belagavi Taluk, Belagavi District.

Chief Co-Ordinator :

Prof. G. S. Mudambaditaya, Co-ordinator, Curriculum Revision and Text Book Preparation, KTBS, Bengaluru.

Chief Advisors :

Sri Nagendra Kumar, Managing Director, KTBS, Bengaluru.
Smt. C. Nagamani , Deputy Director, KTBS, Bengaluru

Programme Co-ordinator :

Smt. S. N. Leelavathi, SADPI, KTBS, Bengaluru.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

About the Revision of Textbooks

Honourable Chief Minister Sri Siddaramaiah who is also the Finance Minister of Karnataka, in his response to the public opinion about the new textbooks from standard I to X, announced, in his 2014-15 budget speech of constituting an expert-committee, to look into the matter. He also spoke of the basic expectations there in, which the textbook experts should follow: "The textbooks should aim at inculcating social equality, moral values, development of personality, scientific temper, critical acumen, secularism and the sense of national commitment", he said.

Later, for the revision of the textbooks from class I to X, the Department of Education constituted twenty seven committees and passed an order on 24-11-2014. The committees so constituted were subject and class-wise and were in accordance with the standards prescribed. Teachers who are experts in matters of subjects and syllabi were in the committees.

There were already many complaints, and analyses about the textbooks. So, a freehand was given in the order dated 24-11-2014 to the responsible committees to examine and review text and even to prepare new text and revise if necessary. Eventually, a new order was passed on 19-9-2015 which also gave freedom even to re-write the textbooks if necessary. In the same order, it was said that the completely revised textbooks could be put to force from 2017-18 instead of 2016-17.

Many self inspired individuals and institutions, listing out the wrong information and mistakes there in the text, had send them to the Education Minister and to the Textbook Society. They were rectified. Before rectification we had exchanged ideas by arranging debates. Discussions had taken place with Primary and Secondary Education Teachers' Associations. Questionnaires were administered among teachers to pool up opinions. Separate meetings were held with teachers, subject inspectors and DIET Principals. Analytical opinions had been collected. To the subject experts of science, social science, mathematics and languages, textbooks were sent in advance and later meetings were held for discussions. Women associations and science related organistations were also invited for discussions. Thus, on the basis of all inputs received from various sources, the textbooks have been revised where ever necessary.

NOT TO BE REPUBLISHED © KTBS

Another important aspect has to be shared here. We constituted three expert committees. They were constituted to make suggestions after making a comparative study of the texts of science, mathematics and social science subjects of central schools (NCERT), along with state textbooks. Thus, the state text books have been enriched based on the comparative analysis and suggestions made by the experts. The state textbooks have been guarded not to go lower in standards than the textbooks of central school. Besides, these textbooks have been examined along side with the textbooks of Andhra Pradesh, Kerala, Tamil Nadu and Maharashtra states.

Another clarification has to be given here. Whatever we have done in the committees is only revision, it is not the total preparation of the textbooks. Therefore, the structure of the already prepared textbooks have in no way been affected or distorted. They have only been revised in the background of gender equality, regional representation, national integrity, equality and social harmony. While doing so, the curriculum frames of both central and state have not been transgressed. Besides, the aspirations of the constitution are incorporated carefully. Further, the reviews of the committees were once given to higher expert committees for examination and their opinions have been inculcated into the textbooks.

Finally, we express our grateful thanks to those who strived in all those 27 committees with complete dedication and also to those who served in higher committees. At the same time, we thank all the supervising officers of the Textbook Society who sincerely worked hard in forming the committees and managed to see the task reach its logical completion. We thank all the members of the staff who co-operated in this venture. Our thanks are also to the subject experts and to the associations who gave valuable suggestions.

NOT TO BE REPUBLISHED © KTBS

Sri M. P. Madegowda
Managing Director
Karnataka Textbook Society (R)
Bengaluru.

Prof. Baraguru Ramachandrappa
Chairman-in-Chief
Textbook Revision Committees
Karnataka Textbook Society (R)
Bengaluru.

Revision Committee

Chairman-in-Chief :

Prof. Baraguru Ramachandrappa, State Textbook Revision Committees, Karnataka Textbook Society, Bengaluru.

Chairperson :

Dr.S.Shishupala, Professor and Chairman, Department of microbiology, Davanagere University, Davanagere .

Members:

Smt.K. Mamatha, Asst. teacher, GHS, Kengeri Upanagara, Bengaluru.

Sri K.S. Gireesh, Asst. teacher, GHS, Jalige, Devanahalli Tq., Bengaluru Rural Dist.

Smt. G. Renuka, Asst. teacher, GHS, Honnashettihally, Gubbi Tq., Tumakuru Dist.

Smt. R.N. Vasantha Sujay, Asst. teacher, GHS, Hebbala, Bengaluru.

Smt. A. Lakshmidevi, Asst. teacher, GHPS, Kaveripura, Bengaluru.

Smt. B. Hemalatha, Asst. teacher, GLPS, K. Narayanapura, Bengaluru.

Artist :

Sri U. Hazarat Ali., Lecturer, Department of Fine Arts,Tumkur University, Tumakuru.

High Power Review Committee Members :

Dr. T.R. Anantharamu, Senior Scientist(Retd.), Geological Survey of India, Bengaluru.

Prof. V.S. Vatsala, Principal (Retd.), M.E.S College, Malleswaram, Bengaluru.

Dr. G.M. Nijaguna, Principal (Retd.), Vijaya College, Basavanagudi, Bengaluru.

Prof. K.S. Nataraj, Professor of Physics(Retd.), National College, Jayanagara, Bengaluru.

Translators :

Sri P.C. Halgekar, Asst. teacher, Rangubai Bhosale High School, Belagavi.

Sri R.G. Kulkarni, Asst. teacher (Retd.), Khanapur, Belagavi Dist.

Chief Advisors :

Sri M. P. Madegowda, Managing Director, Karnataka Textbook Society, Bengaluru.

Smt M. D. Usha, Deputy Director, Karnataka Textbook Society, Bengaluru.

Programme Co-ordinator :

Sri Ashwath Narayana K.N., Senior Assistant Director, KTBS, Bengaluru.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

अनकमणिका

G3H2Z9

पाठ क्रमांक	पाठ	पृष्ठ क्रमांक
1.	प्राणी ओळख	1 - 11
2.	प्राण्यांचे संगोपन	12 - 24
3.	परसातील झाडे	25 - 34
4.	आम्ही आहोत तुमच्यासाठी	35 - 43
5.	अमुल्य पाणी	44 - 55
6.	आहाराची विविधता	56 - 70
7.	घर हवे घर	71 - 80
8.	शरीराचे अवयव व आरोग्य	81 - 90
9.	माझी सुरक्षितता	91 - 95

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ–1

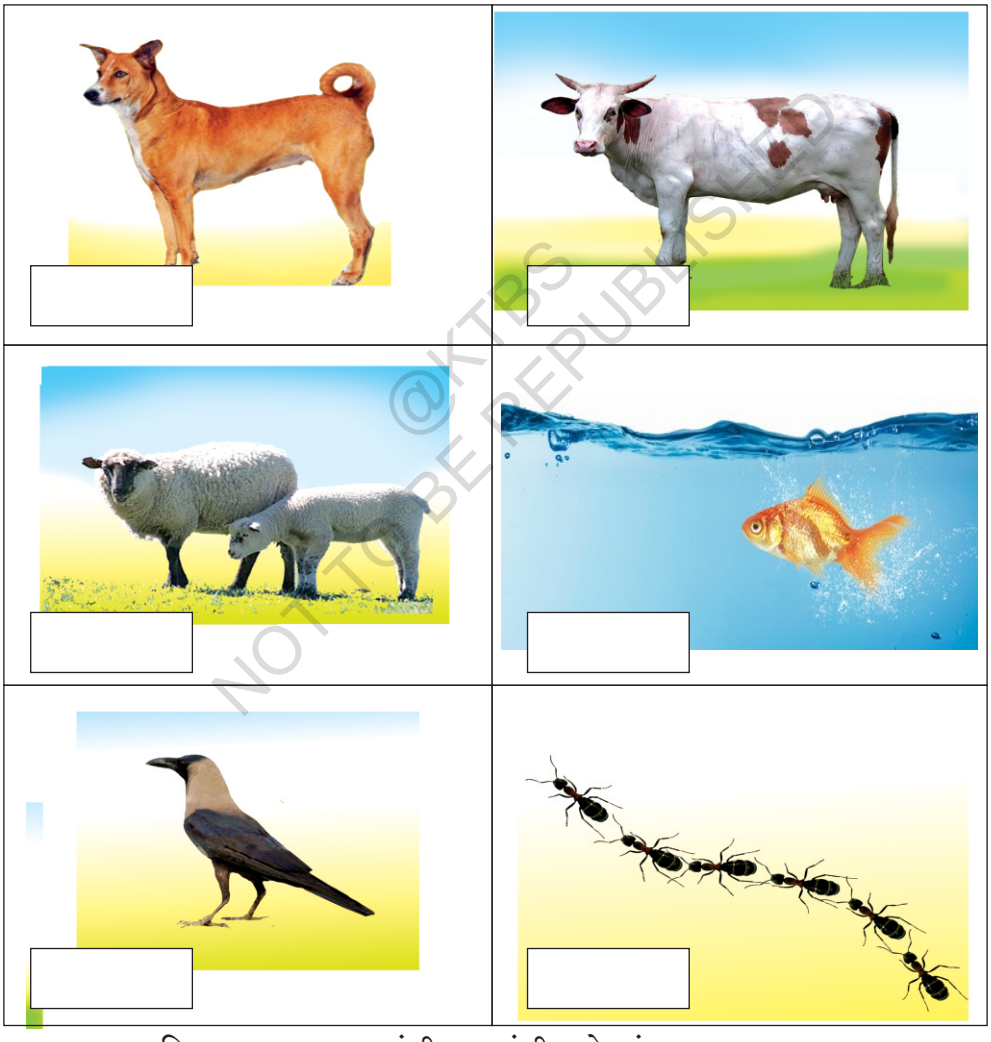
प्राणी ओळख

P7Q6S2

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

* तुझ्या परिसरातील प्राणी व पक्षी ओळखशील.

हे प्राणी ओळख व खाली दिलेल्या चौकटीत नाव लिही.

तुझ्या गावात दिसणाऱ्या इतर प्राण्यांची, पक्ष्यांची नावे सांग.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तू पाहिलेल्या 5 पक्ष्यांची नावे येथे लिही.

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

5. .....

तुला आवडणारा पक्षी कोणता ? का ? सांग.

तुझ्या सभोवताली आढळणाऱ्या पक्ष्यांचे निरीक्षण कर. त्यांचे रंग ओळख. पक्ष्यांच्या शरीराच्या वैशिष्ट्यांचे निरीक्षण कर.

चोच व पंख असणारे प्राणी म्हणजेच पक्षी होय.

@KEBS NOT TO BE REPUBLISHED

पक्ष्यांना खाण्यासाठी धान्य घाल. त्यांच्यासाठी पसरट भांड्यात थोडे पाणी ठेव. दिवसा कोणत्यावेळी जास्तीत जास्त पक्षी दिसतात? निरीक्षण कर.

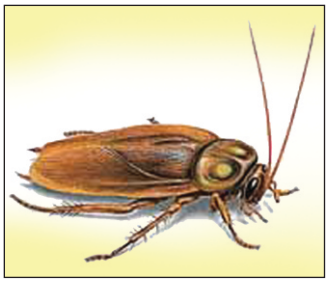
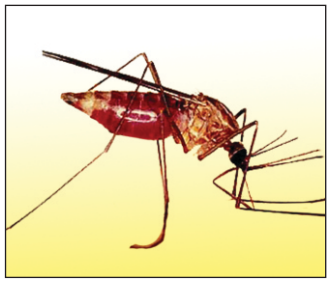
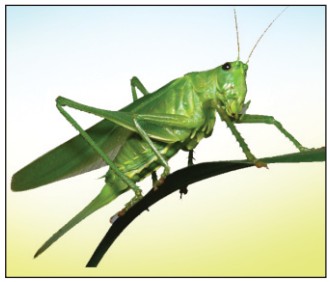
मुंगी पहिलीस का ? मुंग्या सारखेच दिसणाऱ्या 3 प्राण्यांची नावे लिही.

1. .....

2. .....

3. .....

या चित्रात दिसणाऱ्या प्राण्यांची नावे लिही.

1. .....

2. .....

3. .....

या प्राण्यांचे शरीर लहान असून त्यांना 6 पाय आहेत. त्यांना एक जोडी मिशी आहे. मुंग्या, डास, झुरळ यांचे पाय, मिशा तू पाहिल्या असशील. हेच कीटक होत.

©BTES NOT TO BE REPUBLISHED

तू पाहिलेल्या काही किटकांची नावे लिही.

....

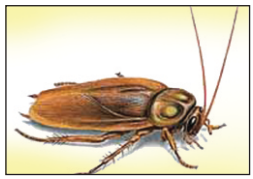
....

....

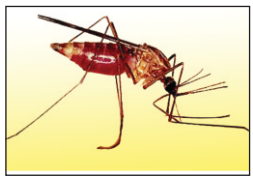
....

....

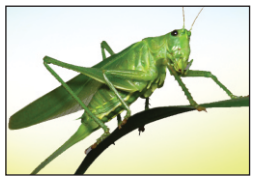
खाली काही किटकांची चित्रे दिली आहेत, त्या पुढे त्यांची नावे दिली आहेत रेषा मारून जुळव निरीक्षण कर.

मधमाशी

टोळ

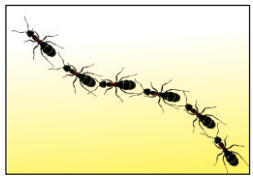
डास

मुंगी

झुरळ

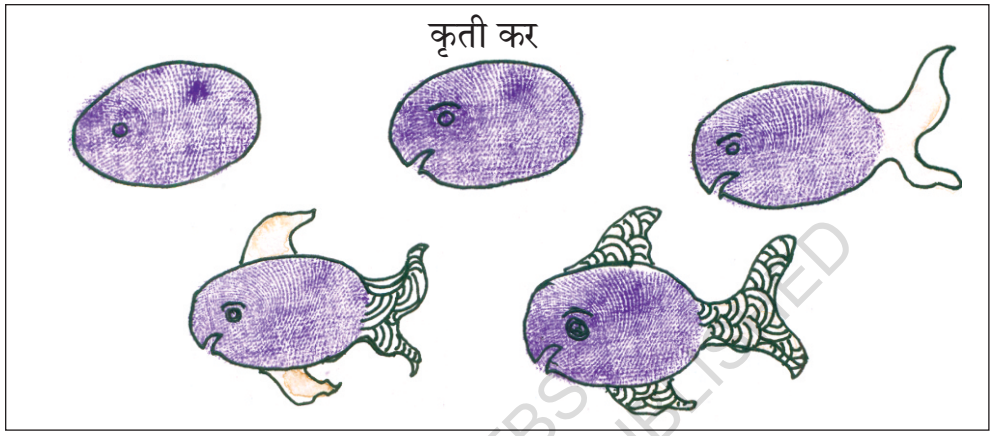

ढेकूण

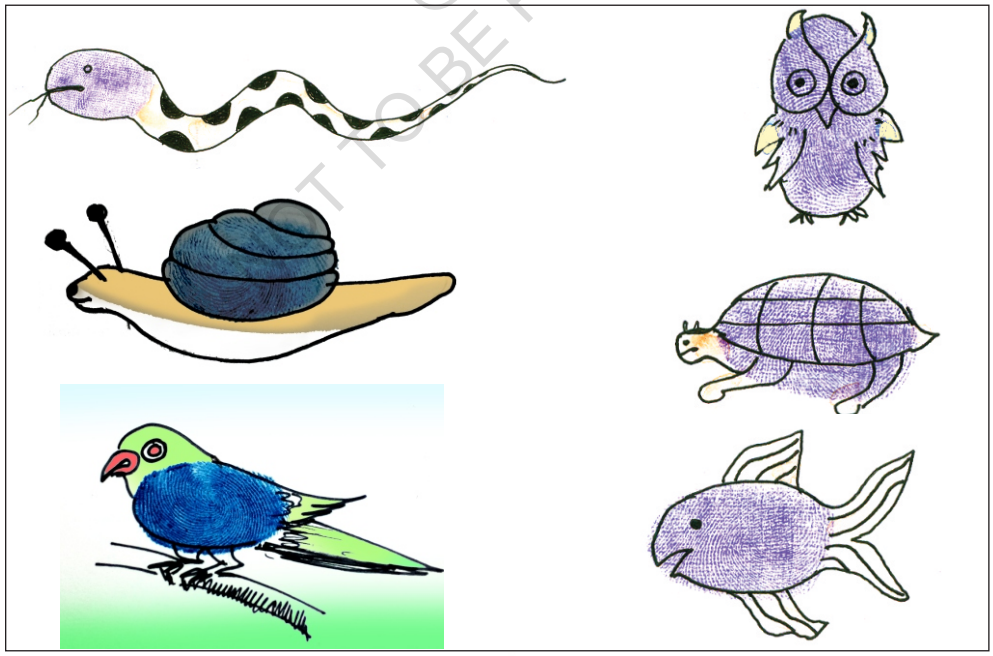
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

चित्रे तयार कर.

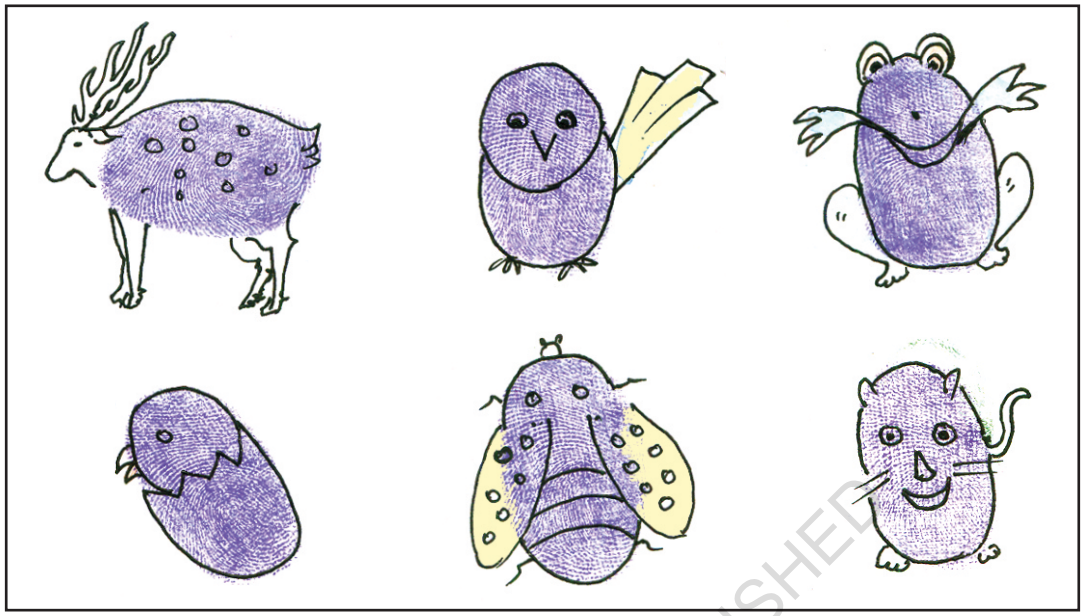
एका कागदावर अथवा तुझ्या वहीत कुंकू, हळद अथवा निळ यांच्या सहाय्याने हाताच्या अंगठ्याचा ठसा तयार कर. नंतर त्यापासून तुला आवडणाऱ्या प्राण्यांची चित्रे तयार कर. नंतर हात स्वच्छ धुऊन घे.

येथे आंगठ्याच्या ठशापासून काही प्राण्यांची चित्रे काढली आहेत. हे कसे चालतात ? सांग.

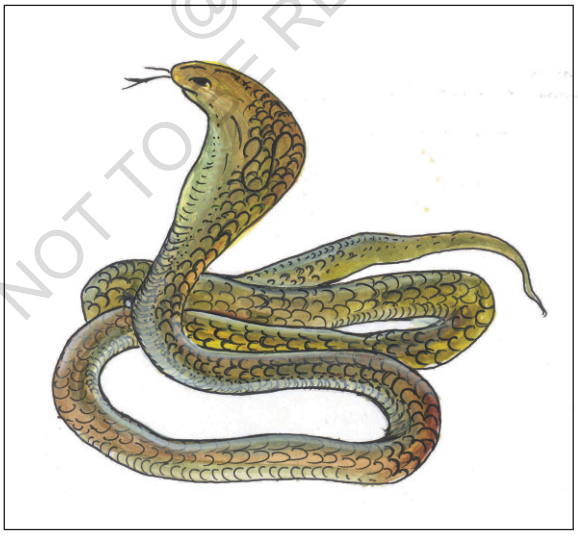

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

वेगवेगळे रंग घे. त्या रंगामध्ये तुझ्या हाताचा अंगठा बुडवून एका कागदावर त्यांचे ठसे उमटव व वरील चित्रामध्ये दिसणाऱ्या सजीवांची चित्रे काढ. त्यानंतर हात स्वच्छ धुऊन घे.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

मला बघ. मी सरपटत जातो. मी सरपटणारा प्राणी आहे.

तू सरपटणारे प्राणी पहिलांस का ? अशा दोन प्राण्यांची नावे सांग.

हे सरपटणारे प्राणी आहेत.यांची नावे चौकोनात लिही.

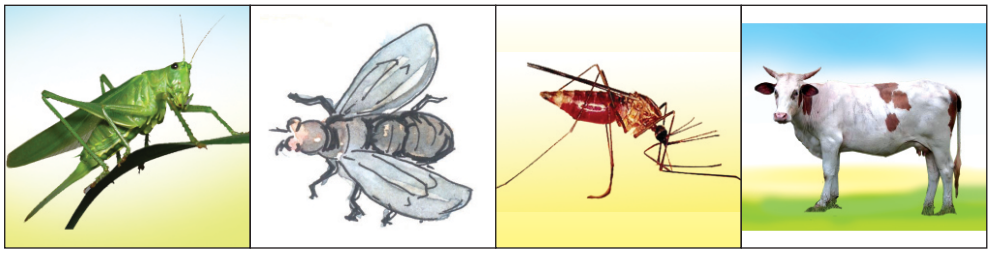
या चित्रातील प्राणी कसे हालचाल करतात ? चित्र बघ. जोड्या जुळव.

	सरपटणे
	चालणे
	पोहणे
	उडणे
	उड्या मारणे

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

चित्रे बघ, गटात न जुळणाऱ्या चित्राभोवती गोल कर.

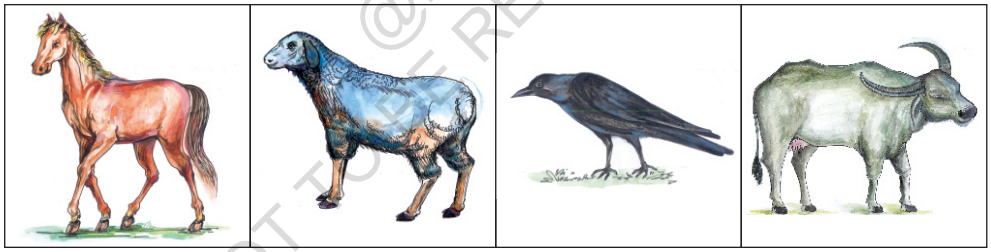
1)

2)

3)

4)

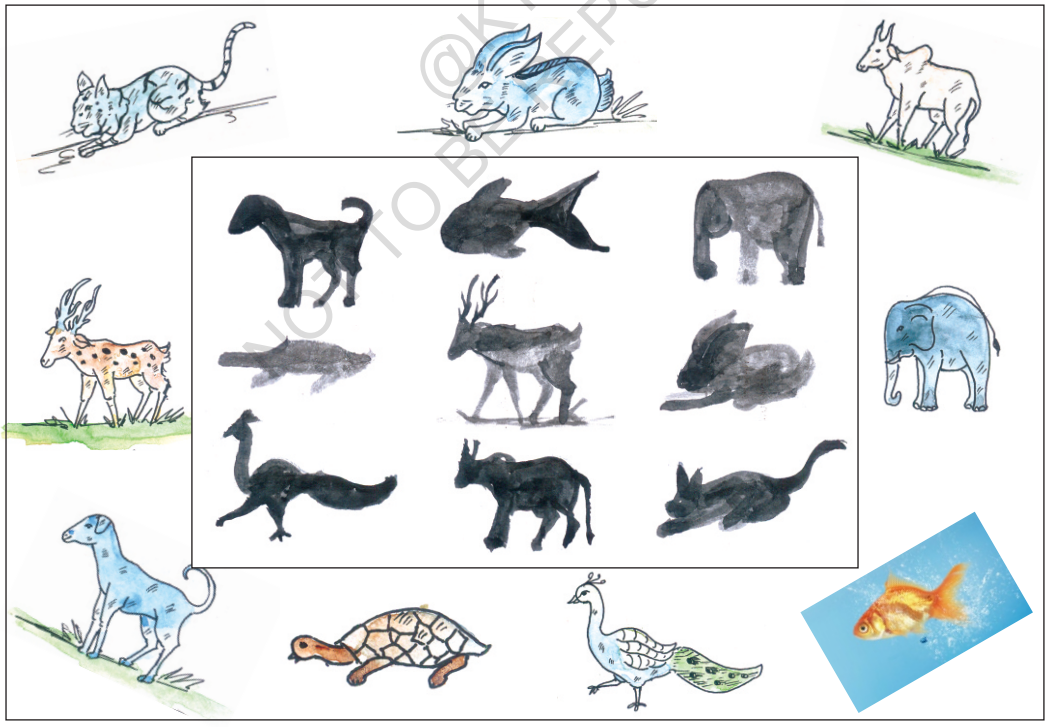
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तू पाहिलेल्या प्राण्यांची नावे लिही

उडणारे प्राणी	1.	2. .....
सरपटणारे प्राणी	1.	2. .....
चालणारे प्राणी	1.	2. .....
किटक	1.	2. .....

पक्षी व किटक हे सुध्दा प्राणी आहेत. त्याचप्रमाणे मानवाचा सुध्दा प्राणी गटात समावेश होतो.

खालील चित्रे बघ. बाहेरील चौकोनात प्राण्यांची चित्रे व आतील चौकोनात त्यांच्या सावल्या आहेत. प्राणी व त्यांची सावली रेषेने जोड.

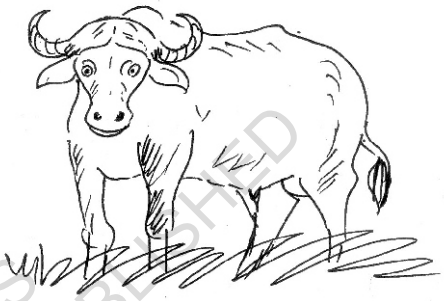
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

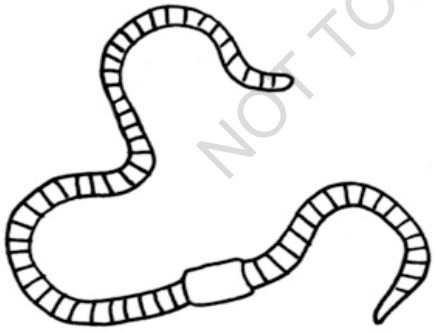
खालील चित्रातील प्राण्यांची नावे चौकोनात लिही.

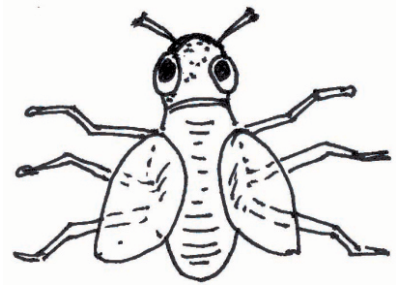
चित्रात रंग भर.

पिंगट रंग चालणाऱ्या प्राण्यांना, पिवळा रंग पक्ष्यांना, निळा रंग सरपटणाऱ्या प्राण्यांना व लाल रंग किटकांना दे.

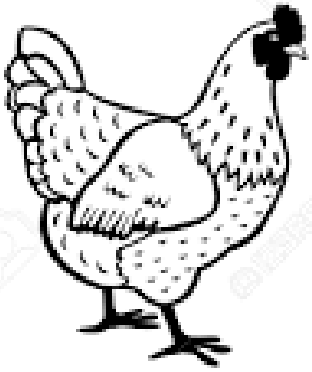

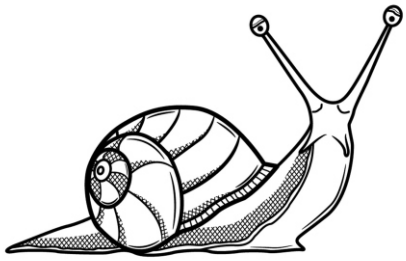

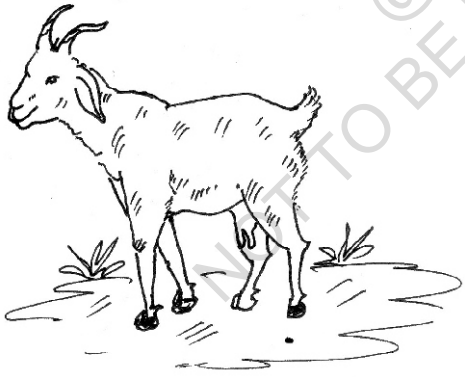

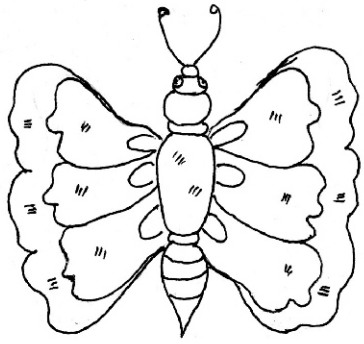

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ–2

प्राण्यांचे संगोपन

M2K5H5

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

* पाळीव प्राणी व पाळीव नसलेले प्राणी यांचे वर्गीकरण करशील.
* पाळीव प्राण्यांचे संगोपन करण्याची सवय लावून घेशील.

सर्व प्राणी एकत्र आले आहेत. सभा चालली आहे.

© NOT TO BE REPUBLISHED

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

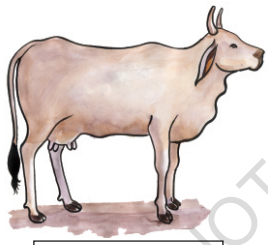

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

वरील चित्र कथेतील प्राण्यांमध्ये पाळीव प्राणी व जंगली प्राणी कोणते ? ते येथे लिही.

पाळीव प्राणी	जंगली प्राणी

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

चित्रात दिलेल्या प्राण्यांची नावे चित्राखाली दिलेल्या चौकटीत लिही.

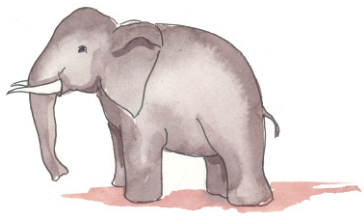

वरील चित्रात असलेले कोणते प्राणी तुझ्या घरात पाळले आहेत ते येथे लिही.

.....

.....

.....

.....

आम्ही घरात पाळत असणाऱ्या प्राण्यांना पाळीव प्राणी म्हणतात.

तुम्ही पाळले नाहीत असे कोणते प्राणी तुमच्या घरात आहेत ते लिही.

.....

.....

.....

.....

काही प्राणी आम्ही पाळलेले नसतात परंतु ते आमच्या घरात असतात.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

गा आणि आनंद लुटा

रंग काळा शेपूट लांब

बिळात राहतो फटीत लपतो

बोकोबा म्हणतो जरा तू थांब

त्याला फसवून पळतो मी लांब

ओळख पाहू तर मी कोण ? .....

भिंतीवर असते तुळीवर बसते

सर सर मी पळते इथे तिथे

किडे मी खाते मुंग्या मी खाते

घर मी स्वच्छ ठेवते.

ओळख पाहू, तर मी कोण ? .....

लांब लांब माझ्या मिशा

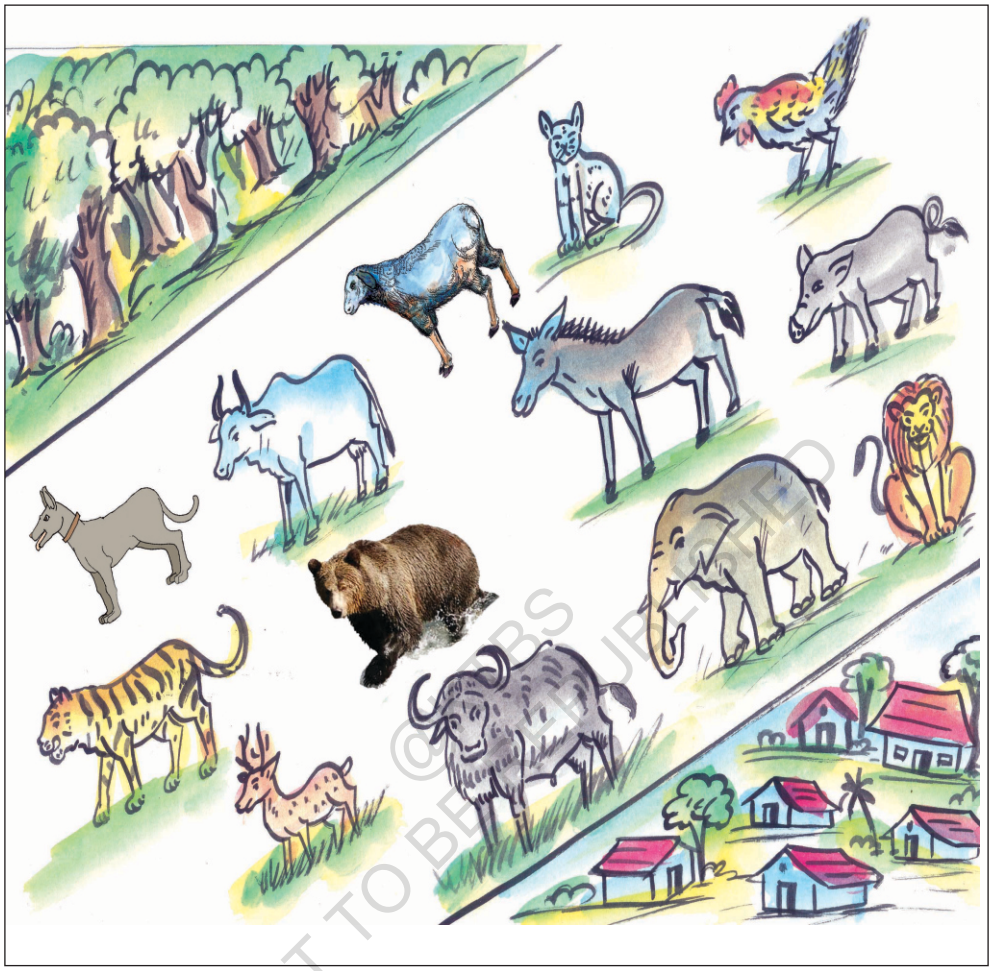
फिरतो मी घरात साऱ्या

येताच मला मारायला

लपतो मी कोपऱ्याला

ओळख पाहू तर मी कोण ? .....

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

वरील चित्रांचे निरीक्षण कर. त्यातील पाळीव प्राण्यांना खेड्याच्या चित्राशी व जंगली प्राण्यांना जंगलाच्या चित्राशी रेषा मारुन जुळव.

वरील चित्रातील कोणते प्राणी जंगलात राहतात ? ते सांग.

जंगलात राहणाऱ्या प्राण्यांना जंगली प्राणी म्हणतात.

© SCERT NOT TO BE REPUBLISHED

शिक्षकांच्या मदतीने चित्रे तयार कर.

दिलेल्या चित्रांचे निरीक्षण कर. हाताच्या बोटांचा उपयोग करुन ही चित्रे भिंतीवर उमटवण्याचा प्रयत्न कर. बोटांच्या सावलीमुळे दिसणाऱ्या चित्रातील प्राणीओळख व नाव सांग.

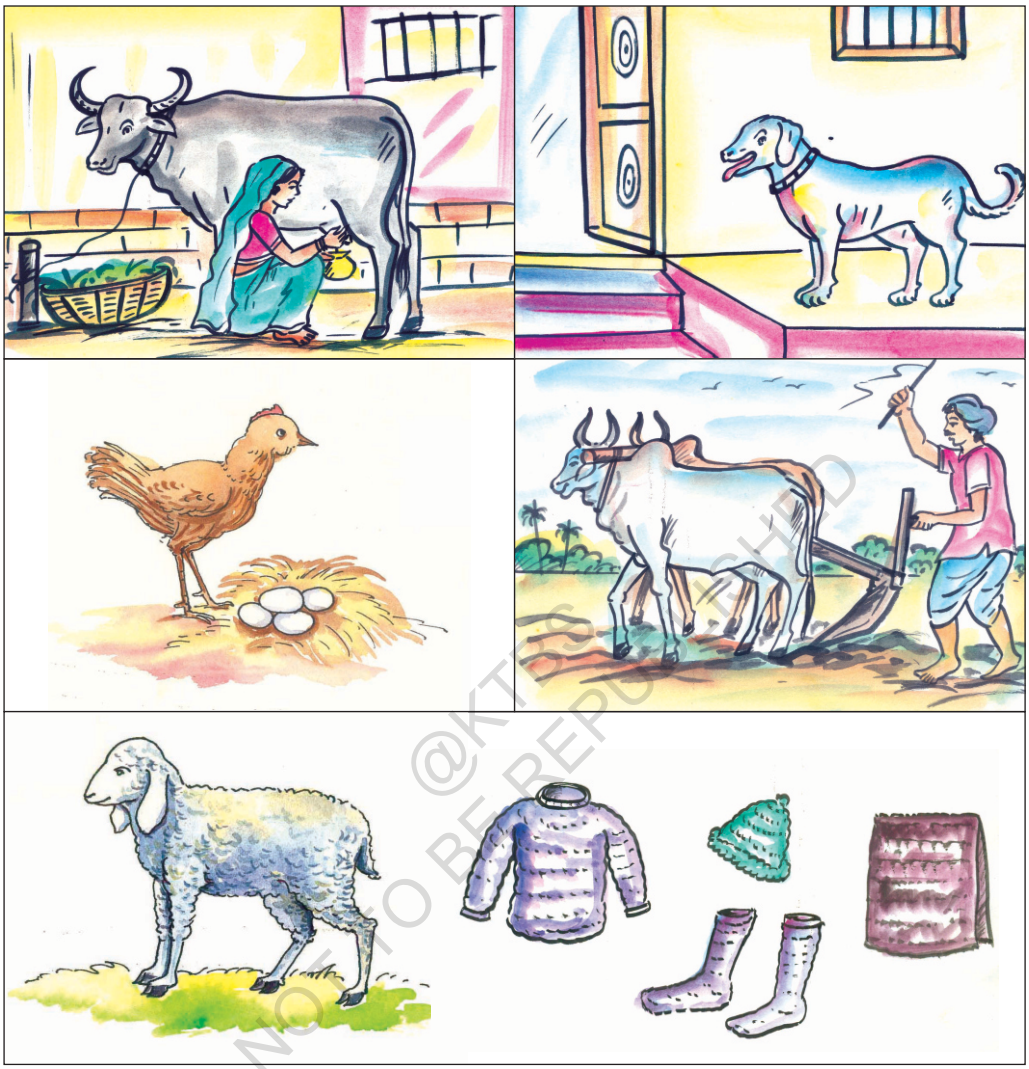
या प्रकारे अशाच प्रकारची चित्रे तू भिंतीवर उमटव व तुझ्या मित्रांना ओळखायला सांग.

चित्रांचा संग्रह कर.

तुला मिळणाऱ्या चार प्राण्यांच्या चित्रांचा संग्रह कर. खालील जागेत चिकटव व त्या प्राण्याचे नाव लिही.

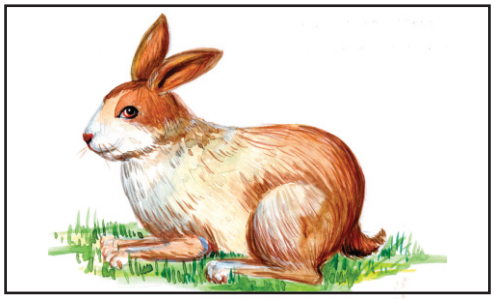
@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

तुझ्या किंवा तुझ्या मित्राच्या घरी प्राणी पाळले असतील तर ते का पाळलेत याची माहिती समजून घे.

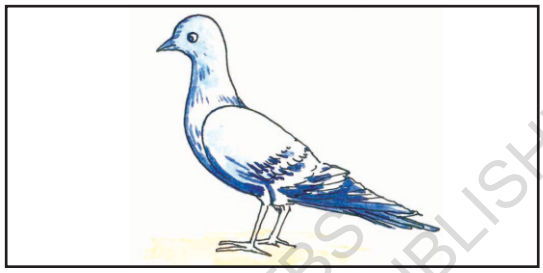

वरील चित्रांचे निरीक्षण करुन खाली दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरे सांग.

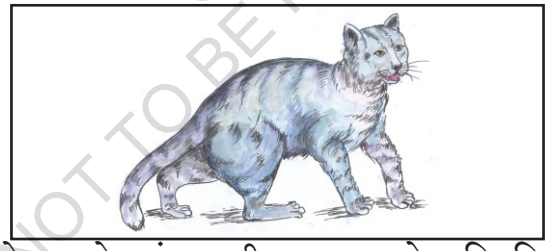
* लोक म्हशी व बैल का पाळतात ?
* कुत्रा का पाळतात ?
* मेंढ्या पाळल्यामुळे कोणकोणते फायदे होतात ?
* कोंबडीपासून आम्हाला काय मिळते ?

कमलला ससा फार आवडतो. तिच्या आईने तिला एक ससा पाळण्यास दिला आहे. कमल त्याला रोज गवत खायला घालते व त्याच्याशी प्रेमाने वागते.

सलीमला एक कबुतराचे पिल्लू सापडले. तो त्याला धान्य खायला देतो व पाणी प्यायला देतो व काळजीपूर्वक निगा राखतो.

पिंटू लाराचे लाडके मांजर. ती त्याला दररोज नियमितपणे दूध प्यायला घालते. ती शाळेहून आल्या बरोबर ते तिच्या पायातच घुटमळत असते.

* कमल, सलीम व लारा यानी या प्राण्याना का पाळलंय ?
* त्यांच्यापासून काय उपयोग होतो ?

प्राण्याना फक्त त्यांचा उपयोग होतो म्हणून पाळतात
असे नाही तर प्रेम करण्यास आपुलकिने पाळतात.

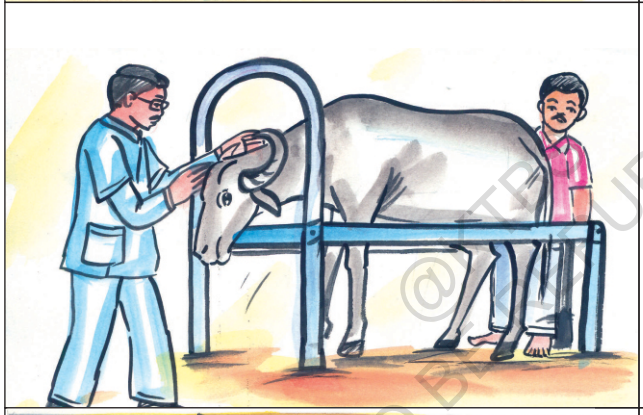
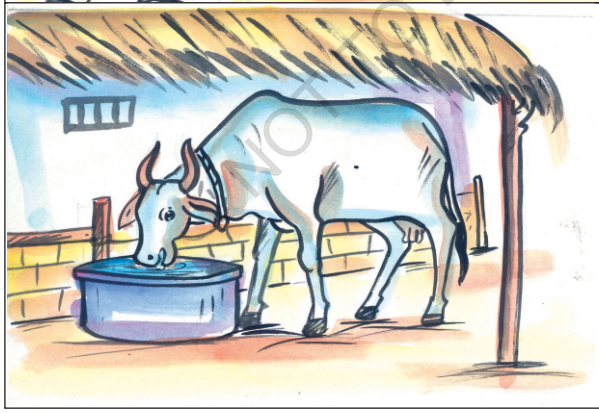
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

या चित्रांचे निरीक्षण कर. तुला योग्य वाटत असलेल्या चित्रांना चौकटीमध्ये (✓) अशी, चूक वाटणाऱ्या चित्रांच्या समोरील चौकटीमध्ये (×) अशी खूण कर.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

खालील चित्रे पाहून प्रश्नांची उत्तरे दे.

	तुझ्या घरात पाळलेल्या प्राण्यांची स्वच्छता तू कशी करशील ?
	तुझ्या घरात पाळलेले प्राणी आजारी झाल्यास तू काय करशील ?
	तुझ्या घरात पाळलेल्या प्राण्यांना कोणत्या प्रकारचा आहार देता ?

आम्ही प्राण्यांचे पालन पोषण प्रेमाने केले पाहिजे, असे का ? विचार कर.

© BALBHARATI PUBLISHED NOT TO BE

पाठ – 3

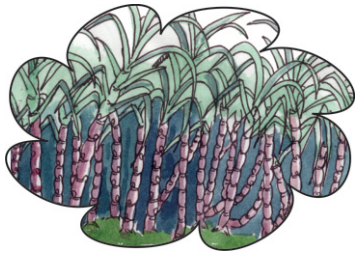
परसातील झाडे

F8P8Y9

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

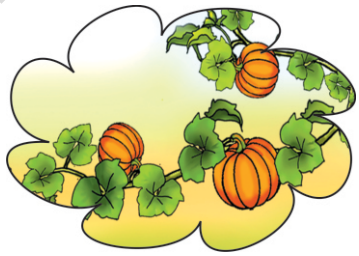
* परिसरातील वनस्पतीं ओळखशील.
* वनस्पतींच्या मुख्य भागांची नावे सांगशील.
* वनस्पतींची उंची, पानांचा आकार, फुलांचा रंग इत्यादींची तुलना करु शकशील.

मला तू पाहिलंस ? मला ओळख व माझे नाव लिही.

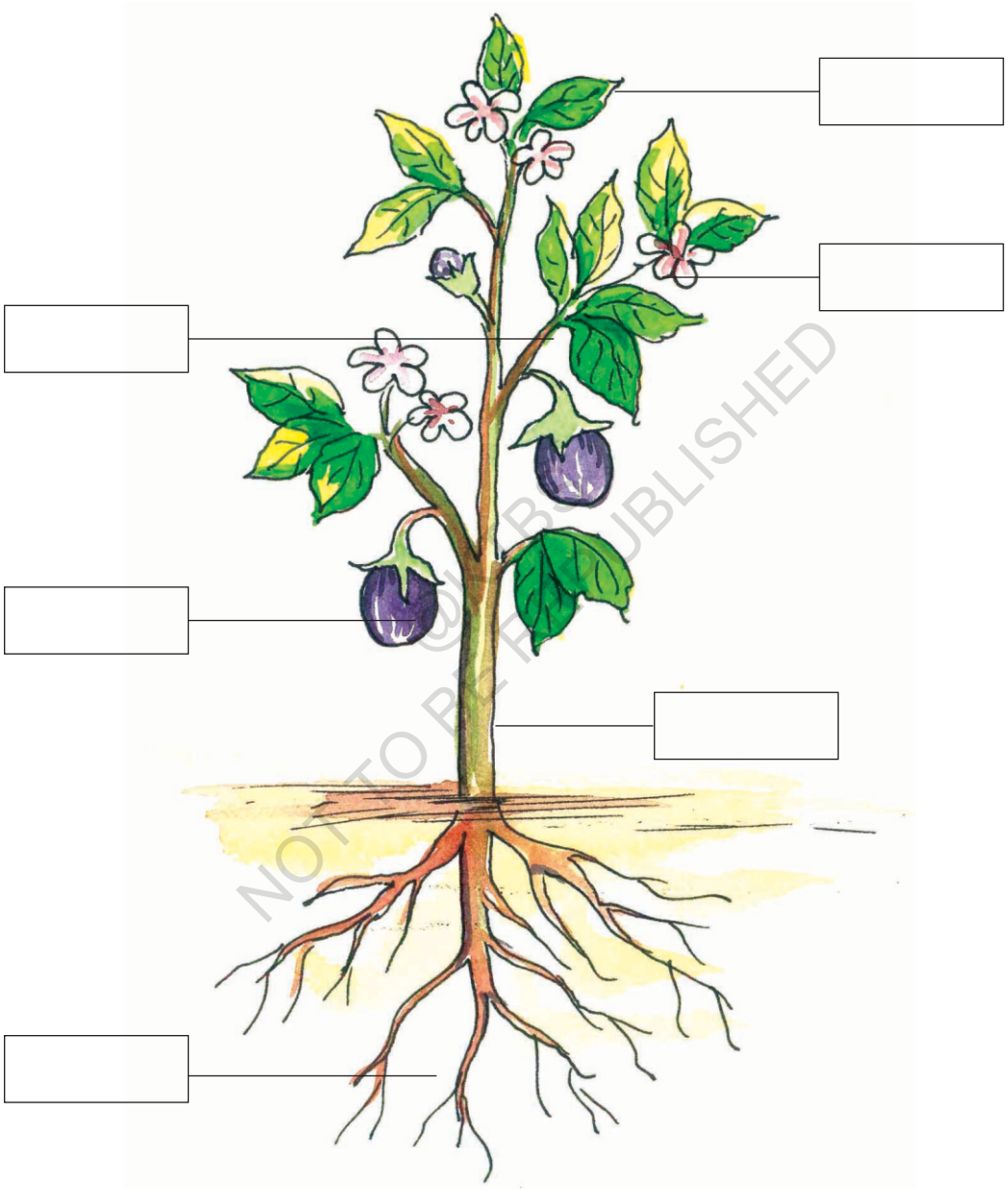

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तुला माहीत असलेल्या झाडांची व रोपांची नावे सांग.

खाली दिलेल्या चित्रातील झाडाचे भाग ओळख. (शिक्षकांची / पालकांची मदत घे) त्यांची नावे दिलेल्या जागेत लिही.

© SCERT NOT TO BE REPUBLISHED

मूळ, खोड, फांदी, पान,फूल, फळ हे वनस्पतीचे मूख्य भाग आहेत.

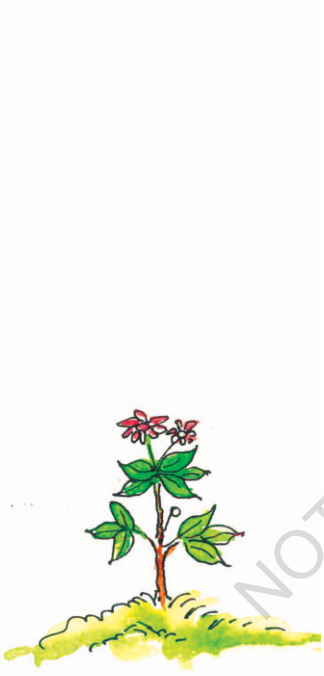
तुला माहीत असलेल्या झाडाच्या भागांची नावे येथे लिही.

....

....

....

या चित्रातील झाडांच्या आकाराचे निरीक्षण कर. सर्वांचा आकार सारखाच आहे का ? सांग.

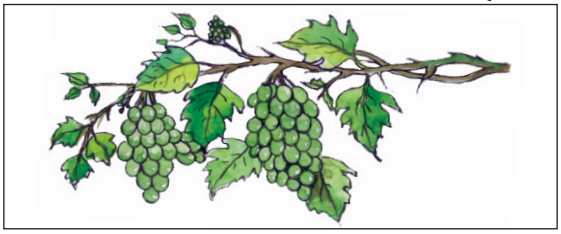

आमच्या सभोवताली विविध वनस्पती आहेत. त्याच प्रमाणे त्यांचा आकारही वेगवेगळा आहे का ?

* आकाराने लहान असणाऱ्या वनस्पतींना रोप म्हणतात.
* आकाराने मोठ्या व उंच वनस्पतींना झाडे म्हणतात.

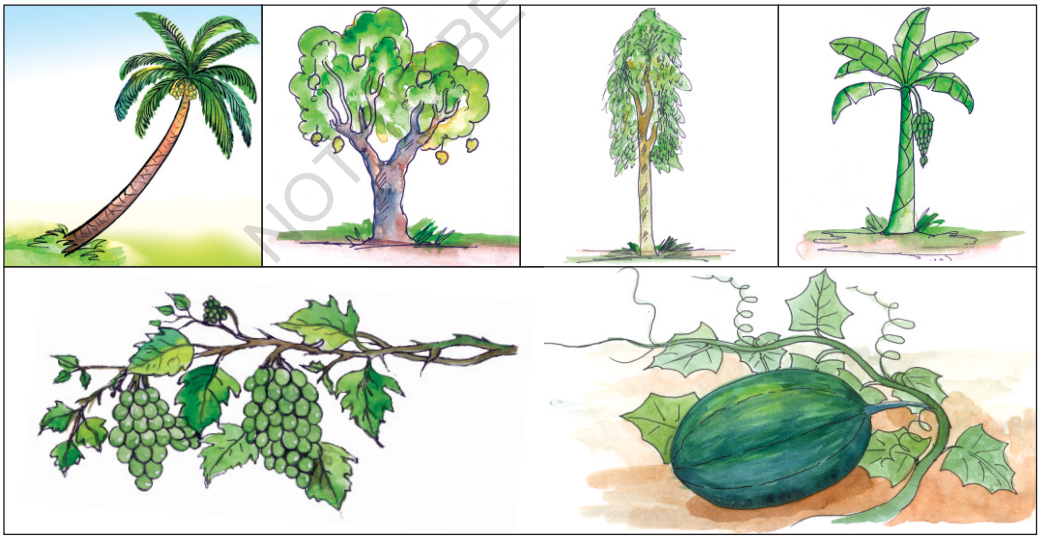
कारले, द्राक्षे, पडवळ यांची वेल तू पहिली असशील त्याचे निरीक्षण कर. ती रोप किंवा झाडासारखी दिसतात का ? नसल्यास यांना काय म्हणतात. ?

तुमच्या घरातील मोठी माणसे कारल्याचा वेल, द्राक्षाचा वेल, भोपळ्याचा वेल असे म्हणताना तू ऐकले असशील. या वनस्पतींना बारीक व लांब बुंधा असतो नाही का ? वेलींना वाढण्यासाठी आधार पाहिजे. त्यासाठी ती जमिनीवर, झाडावर, घराच्या छपरावर पसरत जाते.

या चित्रातील वनस्पतीच्या खोडांच्या आकाराचे निरीक्षण कर. ती एकाच प्रकारची आहेत का ?

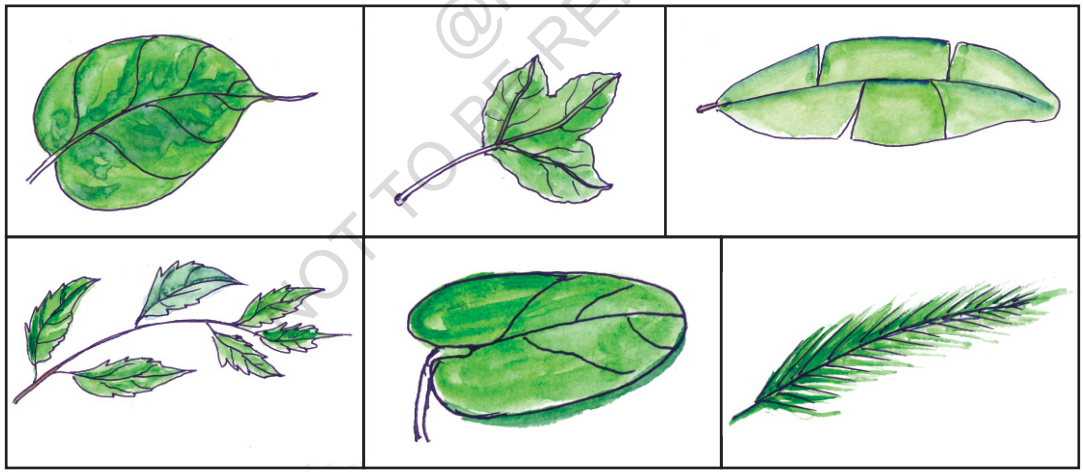

या खोडांचा आकार, उंची, रुंदी, रंग यामध्ये फरक आहे.

तू पाहिलेल्या वेगवेगळ्या वनस्पतींची नावे खाली दिलेल्या गटात लिही.

रोप	झाड	वेल

खालील चित्रातील पानांचे निरीक्षण कर. या पानांचा आकार एकसारखाच आहे का?

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

काही पाने लहान असतात. तर काही मोठी असतात. त्यांचा आकारही वेगवेगळा. पण सर्वांचा रंग हिरवा आहे.

दिलेली पानांची चित्रे रंगव.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

वाळलेल्या पानांचा संग्रह कर. खाली दिलेल्या चौकटीत ती चिकटव व नाव लिही.

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

ही एक फुलांची बाग. येथे फुललेल्या फुलांचे निरीक्षण कर.

ही फुले तुमच्या परिसरात आहेत का ? असतील तर त्याच्या समोर अशी (✓) खूण कर.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

उत्तर सांग.

* तू कोणती फुले पाहिली आहेस त्यांची नावे सांग.
* तुमच्या घरच्या फुलबागेत कोणकोणती फुले आहेत ? नावे सांग.
  ही सर्व फुले सारखीच आहेत का ?
* ती कोणत्या रंगाची आहेत?

फुले अनेक रंगाची असतात. लाल, निळी, पांढरी, पिवळी इत्यादी.

खालील फुलांची चित्रे बघ. आता तू त्याच रंगाच्या दुसऱ्या एका फुलाचे नाव लिही.

.....

.....

.....

.....

.....

©KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

गा आणि आनंद लुटा

झाडे, वेली, रोप, झुडुप
वनस्पतींची रुपे खुप
मुळे, खोड, फांदया, पानं
फुले, फळे अवयव छान

आंबा, निंब, नारळ, केळी
त्यावर चढल्या सुंदर वेली
वारा पाऊस कितीही आला
मान झुकवित नाही त्याला

लहान, मोठे, जाड, बारीक
गोल गोल खोड शोभती,
लहान, मोठी, लांबट छोटी
हिरवी पाने सुंदर दिसती.

जाई, जूई, चाफा, बकुळी
सुगंध पसरती चोहीकडे,
विविध रंगी फुले पाहुनी
मन झाले हे आनंदी गडे.

© KTDS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ-4

आम्ही आहोत तुमच्यासाठी

S5B3N5

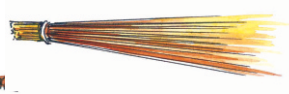
या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

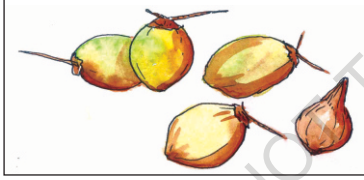
* दैनंदिन गरजांसाठी आम्ही वनस्पतींवर अवलंबून असतो हे समजून घेशील.

चित्राचे निरीक्षण कर.

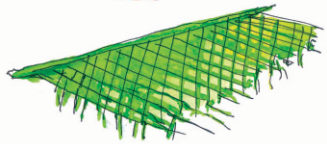

फळ माझे गोड फार
त्यातील पाणी रुचकर फार
फांद्या पाने झोपडीसाठी
पानांच्या काड्या झाडूसाठी
काथा माझा चिवट छान
दोर,पायपूस बनती छान
सांग सांग मी कोण ?

NOT TO BE REPUBLISHED

नारळचे झाड आपल्याला काय काय देते?

....

....

....

....

गोड गोड फळे
हिरवे गार मळे
जेवणासाठी पान
नैवेद्यासाठी मान
सांगा बर मी कोण ?

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

उत्तरे सांग

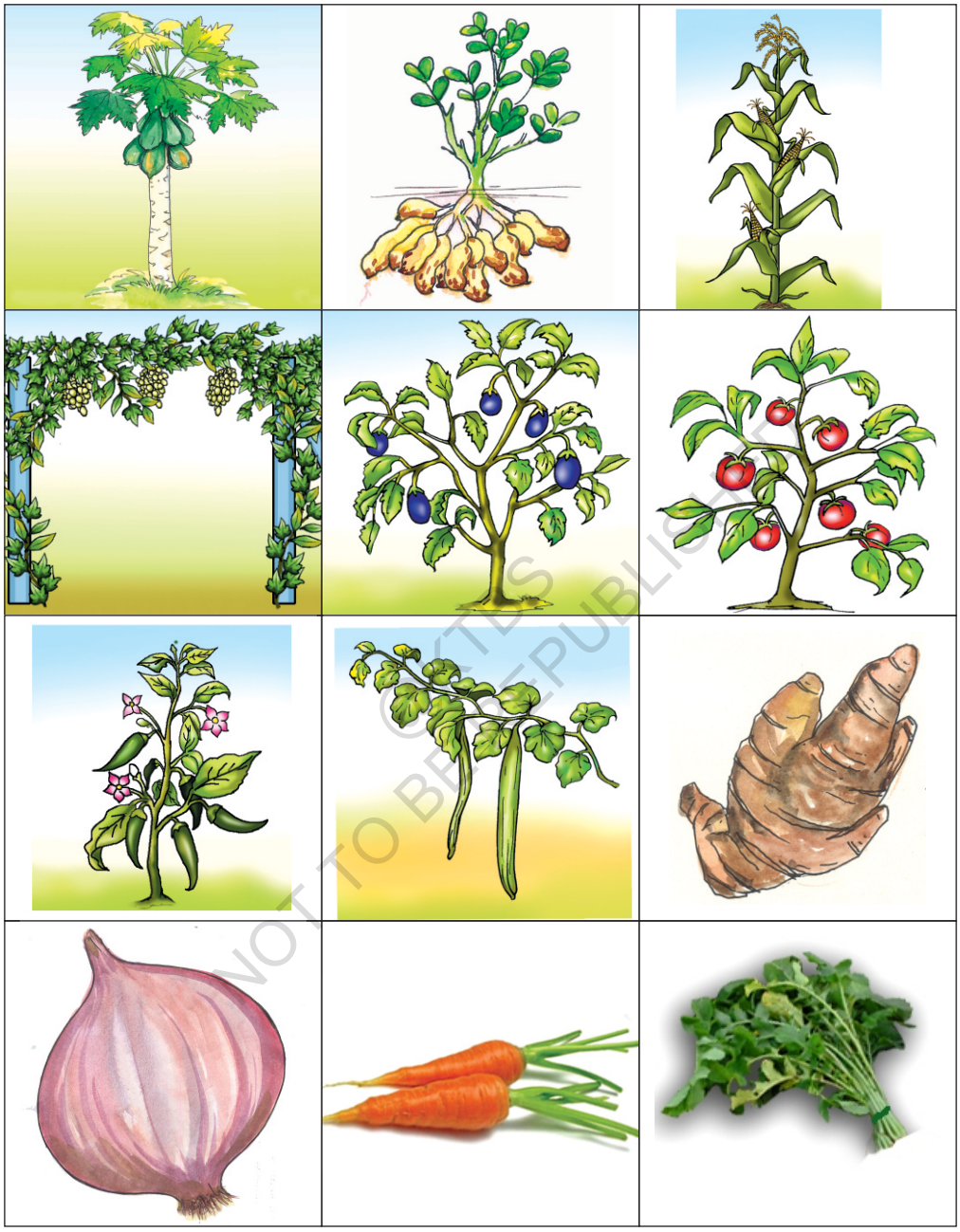
* चित्रात असलेले झाड कोणते ?
* या झाडाचे आपल्याला फायदे कोणते ?

.....

.....

* वेगवेगळ्या फळांच्या झाडांची नावे सांगा.
* कोणकोणत्या झाडांची पाने जेवणासाठी वापरतात. विचारुन समजून घे.

वनस्पतीपासून आपल्याला पाने, फुले, फळे, सरपण, काथा इ. मिळतो.

वरील चित्रात दिसणाऱ्या भाज्यांची, फळांची, धान्यांची नावे सांगा.

© BALBHARATI NOT TO BE REPUBLISHED

तू खाल्लेल्या 5 धान्यांची, 5 फळांची आणि 5 भाज्यांची नावे येथे लिही

धान्ये	फळे	भाज्या
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

वनस्पतीपासून तांदूळ, डाळ, जोंधळा, नाचणा इत्यादी धान्ये, शेंगा, पालेभाज्या, गाजर इत्यादी भाज्या द्राक्षे, आंबा, पेरु, संत्री इत्यादी फळे मिळतात.

गा आणि आनंद लुटा

तऱ्हेतऱ्हेची भाजी
घेऊन आली आजी
कोबी आणि फ्लॉवर
मेथी, पालक, गाजर
रसरशीत भाजी
ताजी ताजी भाजी

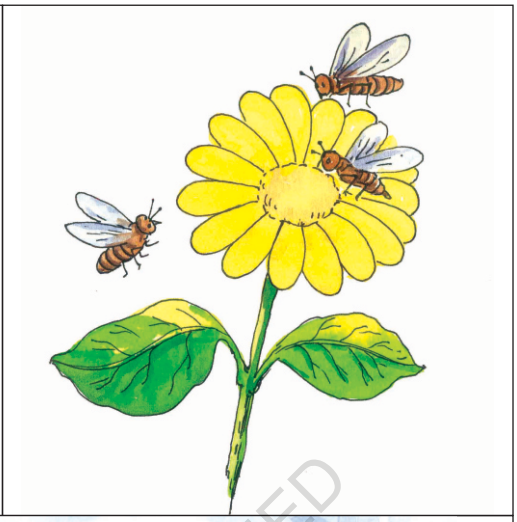

बागेत पहा फुलांचे रंग
बघण्यात झाली मुले दंग
घम घम घम घम सुगंध भारी
आनंदित झाली मुले सारी

@RTBS NOT TO BE REPUBLISHED

NOT TO BE PUBLISHED

उत्तरे सांग

* तुझ्या घरात कोणकोणत्या फुलांचा वापर करता ? का ?
* तुमच्या अंगणात कोणकोणती फुले आहेत ते सांग ?

वनस्पतीपासून फुले मिळतात. सुशोभनासाठी फुलांचा उपयोग होतो.

चित्र बघ. खोकला, ताप आल्यास तू कधी वनस्पतींच्या पानांचा रस घेतला आहेस

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

गा आणि आनंद लुटा

खोकला आला खोकला
दमवून सोडतो आम्हाला
तुळशीचा काढा घेतला
श्वास सुखाचा घेतला

तुझ्या घरात कोणत्या वनस्पती औषधासाठी वापरतात ते घरातील मोठ्यांकडून समजून घे. अशा प्रकारच्या 5 वनस्पतींची नावे लिही.

....

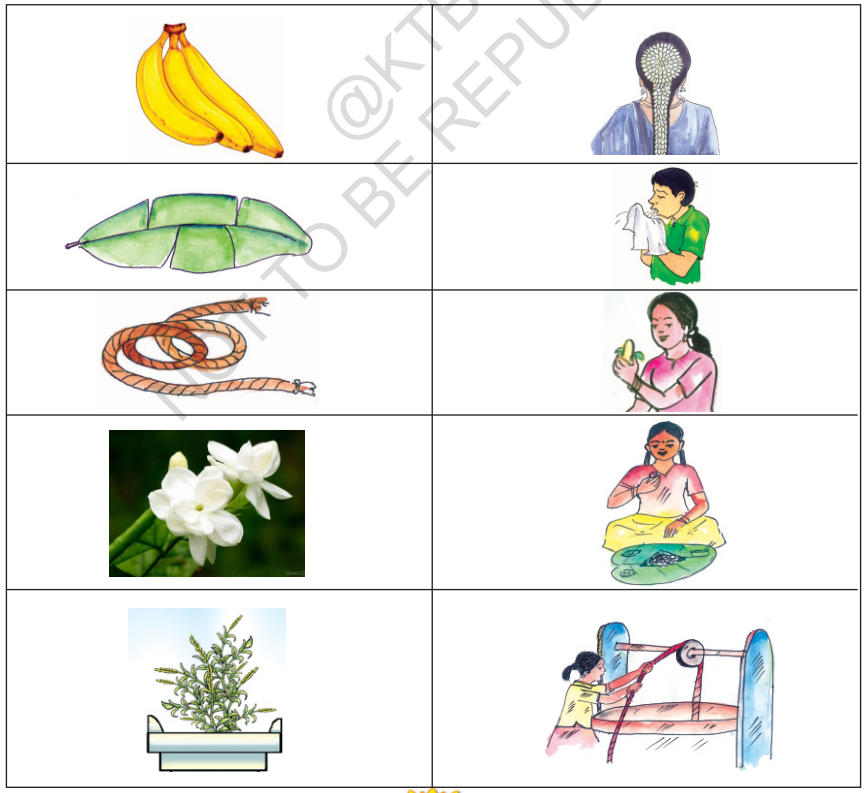
....

.....

अनेक वनस्पतींचा औषधासाठी उपयोग करतात.
उदा. तुळस, कडूनिंब, लिंबू इत्यादी.

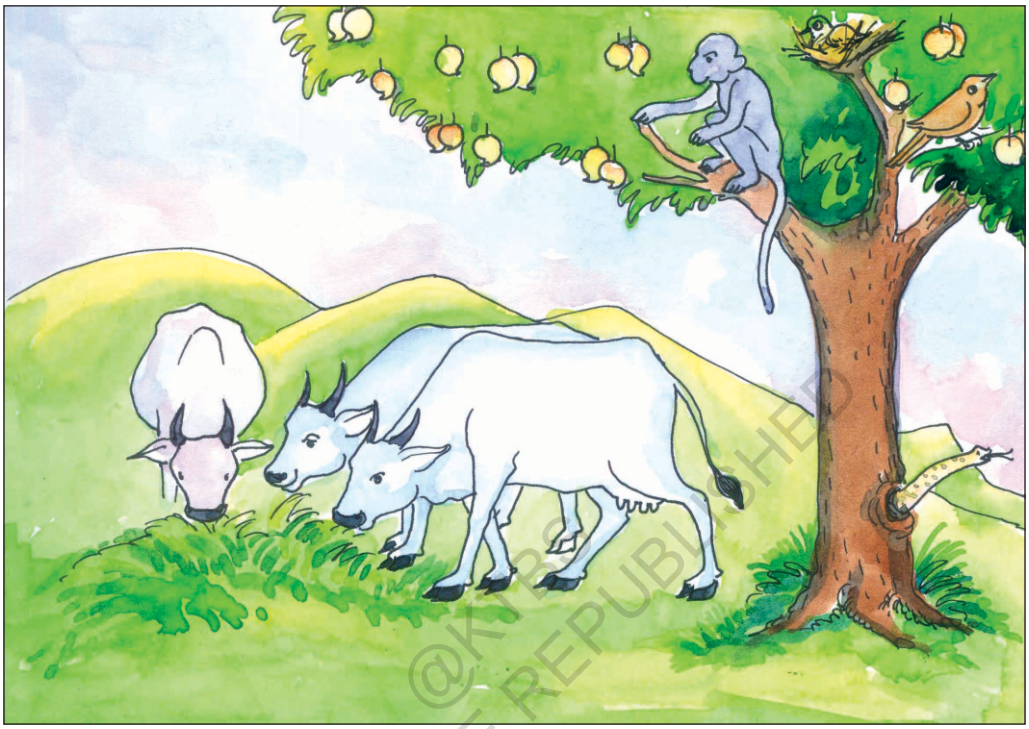
कोणत्या आजारासाठी कोणती वनस्पती औषध म्हणून वापरतात हे घरातील वडीलधाऱ्यांच्याकडून समजून घे. मित्राबरोबर चर्चा कर.

रेषा मारुन जोड्या जुळव.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

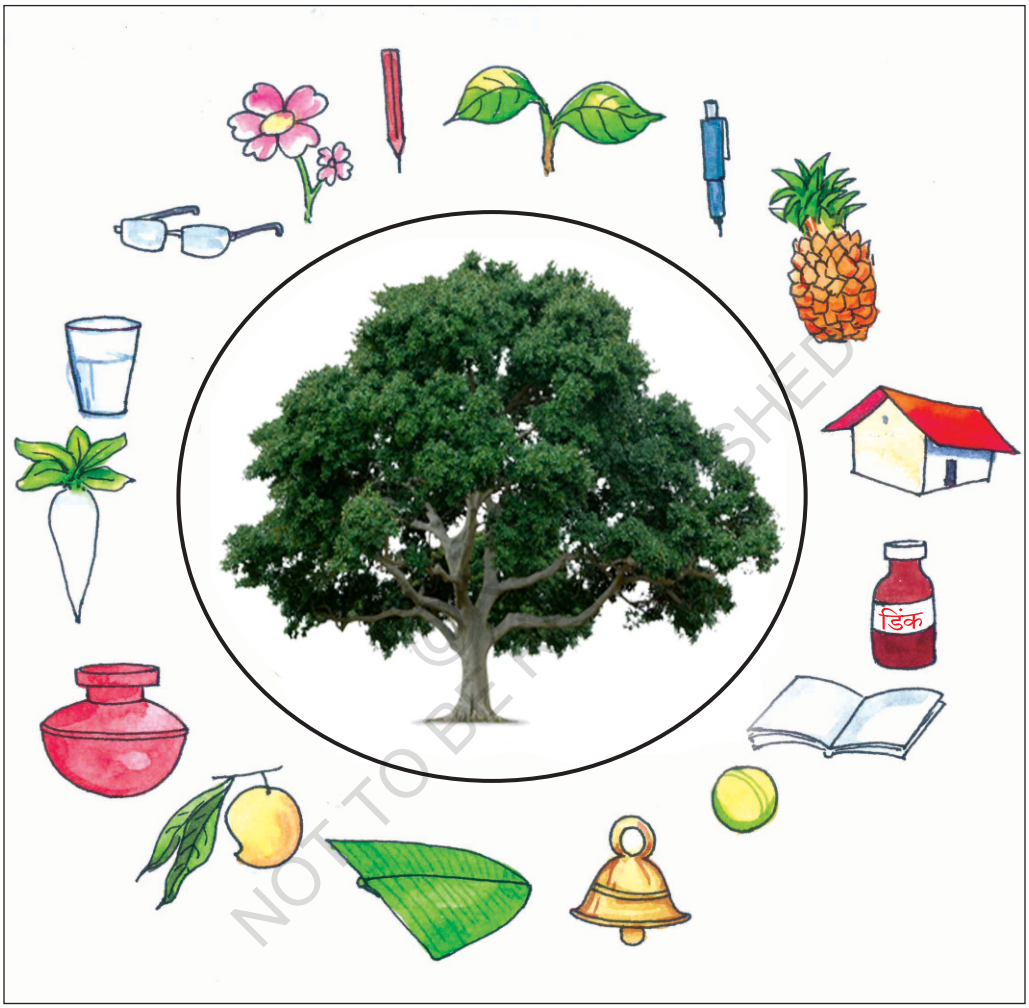
या चित्राचे निरीक्षण कर. वनस्पतींचा प्राण्यांना काय उपयोग होतो ? सांग.

@KYRS NOT TO BE REPUBLISHED

प्राणी, पक्ष्यांनाही वनस्पतींची आवश्यकता आहे.

वर्तुळात एक वनस्पती आहे. सभोवती काही वस्तू दिल्या आहेत. त्यातील वनस्पतीपासून मिळणाऱ्या वस्तूंना रेषा मारुन जुळव.

वनस्पतीपासून आम्हाला धान्य, भाजी , फळे, फुले, काथा, औषध, घर बांधण्यासाठी लाकूड, खत इत्यादी पदार्थ मिळतात. वनस्पती पासून प्राण्यांना आहार घरटे बांधण्यास जागा मिळते.

पाठ – 5

अमुल्य पाणी

I8M4A6

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

* सभोवाताली पाणी कोठेकोठे मिळते हे समजून घेशील.
* पिण्यासाठी शुध्द पाण्याची आवश्यकता आहे हे समजून घेशील.
* पाण्याचा साठा आणि त्यांचा वापर याबद्दल जाणून घेशील.
* प्राणी व वनस्पतींना पाण्याची आवश्यकता आहे हे समजून घेशील.

पाण्याच्या उपयोगाबाबत तू समजून घेतलास.

तुझ्या घरात पाण्याचा कोणकोणत्या कामासाठी उपयोग करतात ते लिही.

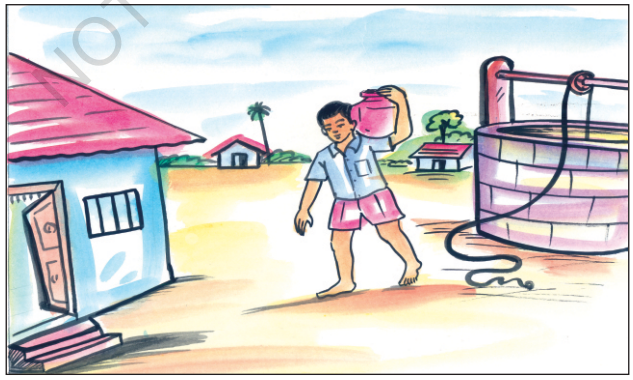
....

....

....

....

हे चित्र बघ, राजू आपल्या घरी पिण्यासाठी पाणी विहीरीतून आणत आहे.

तुमच्या घरात आवश्यक पाणी कोठून आणतात ? निरीक्षण कर.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तुझ्या घरात कामासाठी कोठून पाणी आणता ?

	_____
	_____
	_____

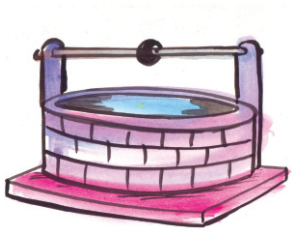
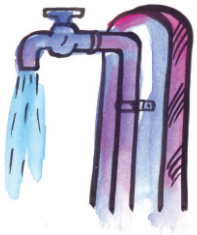
@KTBS TO BE REPUBLISHED

	_____
	_____

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

सामान्यपणे पाणी विहीर, नळ, तलाव, नदी येथून मिळते. हेच पाण्याचे स्त्रोत आहेत.

खालील तक्त्यात पाण्याचे स्त्रोत दिले आहेत. त्याच्यासमोर ते पहिल्यास त्यापुढे (✓) अशी खूण कर व ते कशासाठी वापरतात त्या चौकोनात (✓) खूण कर. नंतर ते पाणी कोणत्या कामासाठी वापरतात समजून घेऊन लिही.

पाणी मिळण्याचे ठिकाण	पाहिले आहे	वापर करतात	कोणत्या कामासाठी

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाणी मिळण्याचे ठिकाण	पाहिले आहे	वापर करतात	कोणत्या कामासाठी

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तुझ्या गावातील पाण्याचे चार स्त्रोत लिही.

.....

.....

.....

.....

ही चित्रे बघ. पाणी वेगवेगळ्या कामासाठी वापरतात. वनिताच्या कामाचा क्रम लाव व क्रमवार संख्या लिही.

© BALBHARATI NOT TO BE REPUBLISHED

या चित्रांचे निरीक्षण कर. तू कोणत्या पाण्याचा पिण्यासाठी वापर करशील ? का ? सांग

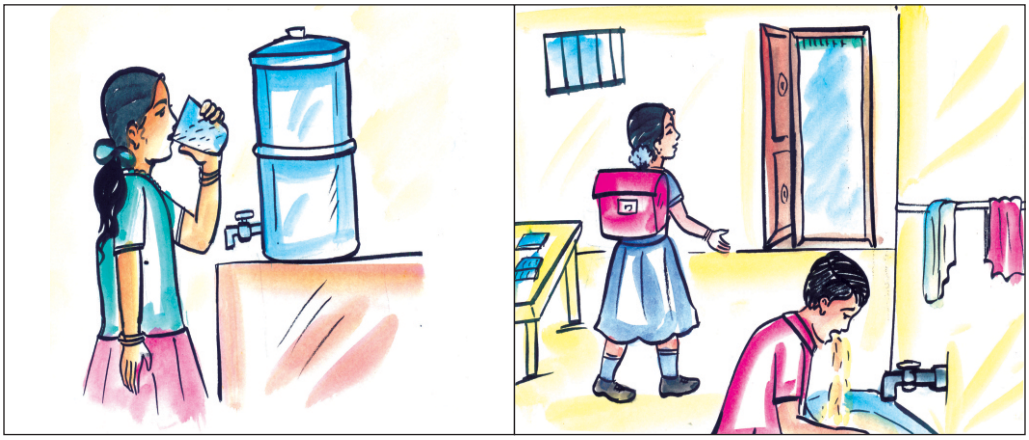
तुमच्या व मित्रांच्या घरी वापरता त्या पाण्याचे स्त्रोत समजून घेतला आहात तसेच शाळेत वापरणाऱ्या पाण्याच्या स्त्रोताची माहिती घेऊया. हे पाणी घरामध्ये किंवा शाळेमध्ये का आणतात ? विचारुन समजून घे.

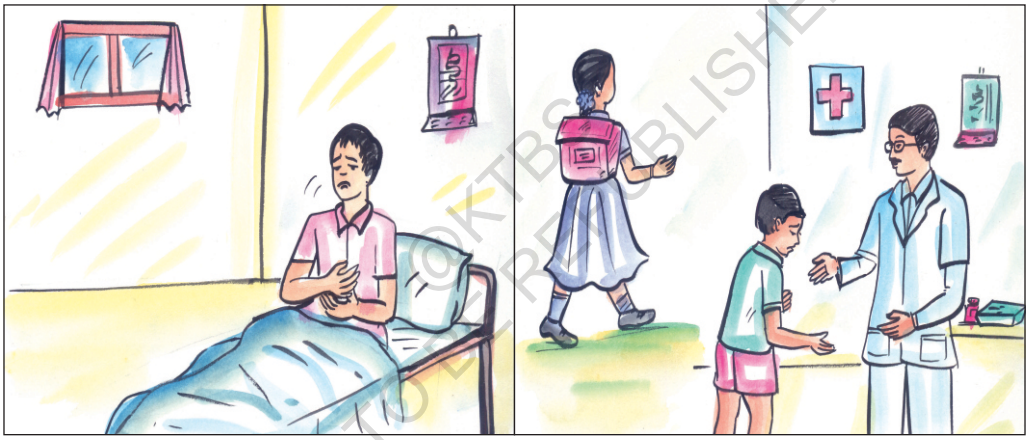
© MSCERT NOT TO BE REPUBLISHED

चित्र पाहून गोष्ट सांग.

© BALBHARATI PUNE

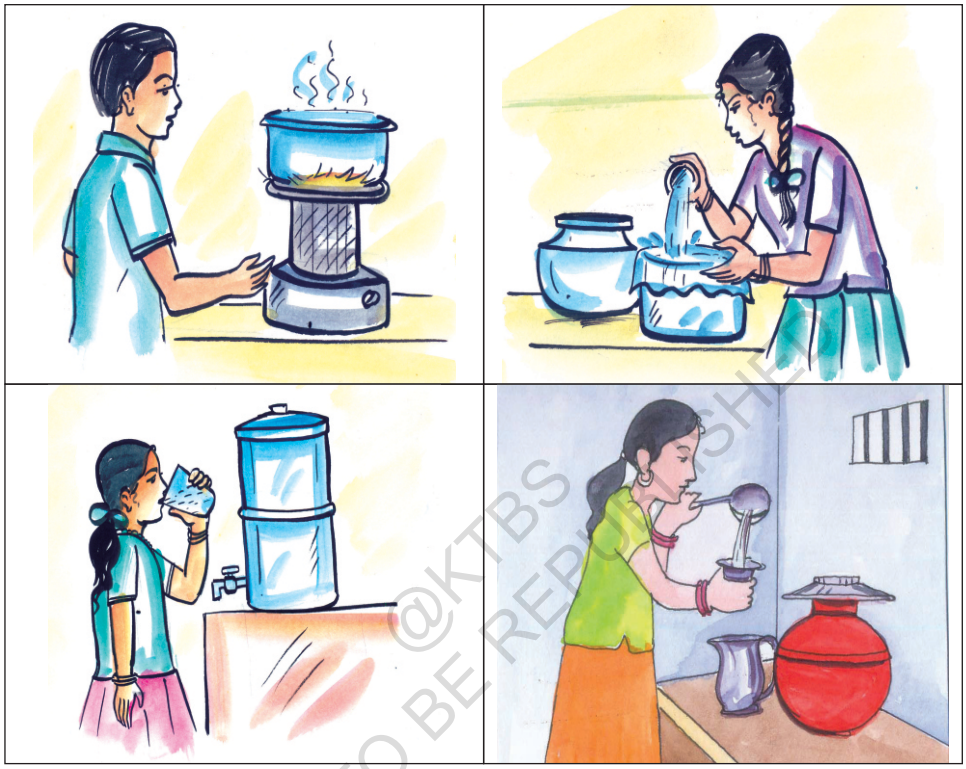

© NCERT NOT TO BE REPUBLISHED

या गोष्टीतून तूला काय समजले ?

या चित्रांचे निरीक्षण कर. येथे काय घडते ते सांग.

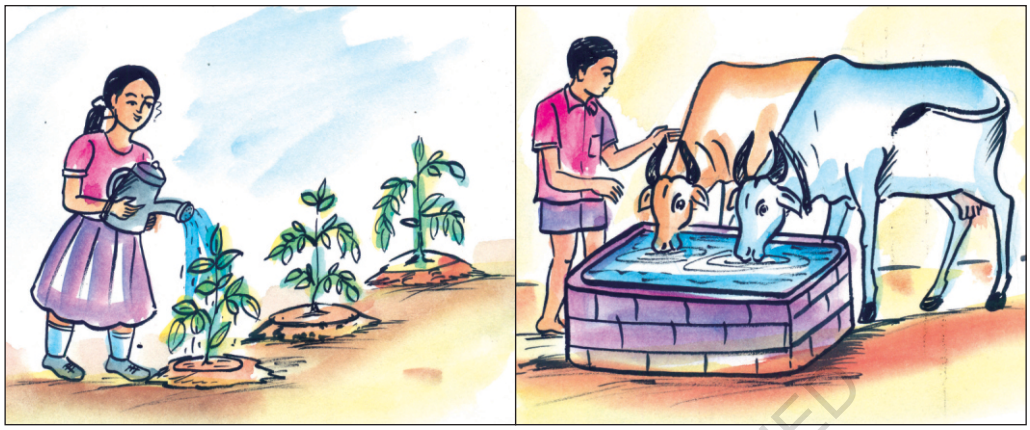

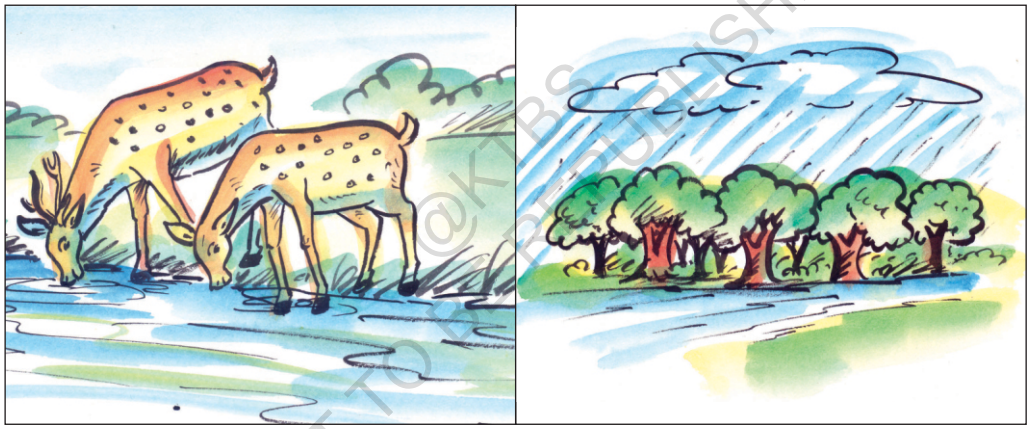
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

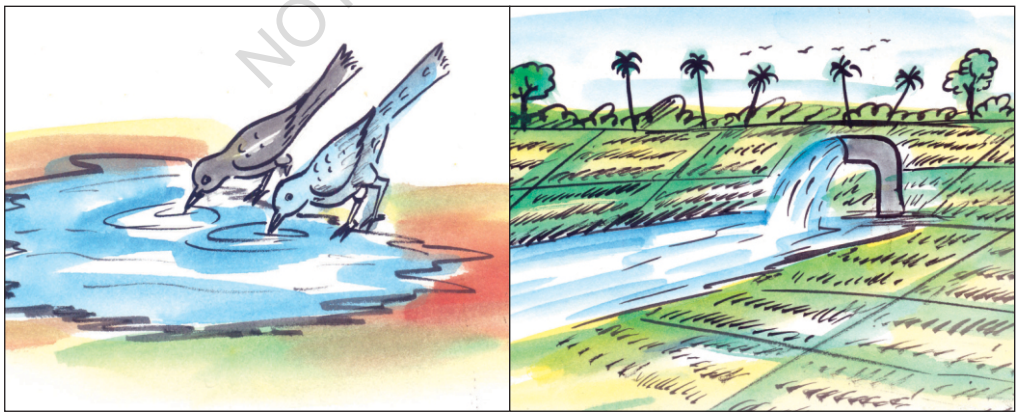
- पिण्याचे पाणी शुध्द असले पाहिजे.
- पाणी साठविण्याची भांडी, पाणी पिण्याचा ग्लास स्वच्छ धुऊन ठेवावा.
- पाण्यात हात न घालता पाणी घ्यायच्या पळीचा वापर करुन पाणी घ्यावे.
- पाणी साठविण्याचे भांडे झाकून ठेवावे.
- पाणी उकळून थंड करुन पिणे चांगले.

या सवयी लावून घे व तुझे आरोग्य चांगले ठेव.

या चित्रांचे निरीक्षण कर.

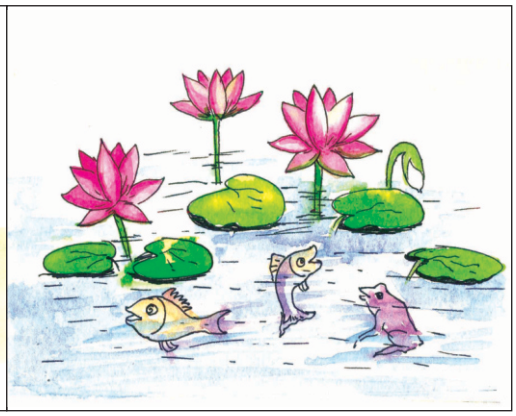

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

* तुमच्या घरात प्राणी पाळल्यास त्यांना कोणते पाणी पाजता ?
* तुम्ही वनस्पतींना पाणी घालता का ? पाणी न घातल्यास काय होते ?
* प्राणी व वनस्पतींना पाणी हवे नाही का ? काही प्राणी व वनस्पती पाण्यातच जिवंत राहतात.

मानवाला, प्राण्यांना, वनस्पतींना पाणी पाहिजे. पाणी नसल्यास जगणे शक्य नाही. पाणी वाया न घालविता वापर केला पाहिजे. पाणी शुध्द राखले पाहिजे.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ–6

आहाराची विविधता

P5D8C8

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- वनस्पती व प्राण्यांपासून मिळणारे आहार पदार्थ ओळखशील.
- घरातील वेगवेगळ्या आहार सवयी समजून घेशील.
- कच्चे व शिजवून खाणारे आहार पदार्थ ओळखशील.
- प्राण्यांच्या आहारसंबंधी समजून घेशील.
- स्वयंपाकासाठी लागणाऱ्या विविध भांड्याची नांवे सांगशील.

आम्हाला आहाराची अत्यंत आवश्यकता आहे हे तुला माहीत आहे. तू रोज अन्न खातोस. अन्न खाल्ले नाही तर काय होईल ? सांग.

खालील चित्रात दिलेले आहार पदार्थ बघ. हे सर्व कोठून मिळतात सांग.

NOT TO BE PUBLISHED

तांदुळ	गहू	मका
जोंधळा	डाळ	मूग

नाचणा	बाजर	बीट
केळी	हरभरा	कोबी
काकडी	वांगी	बटाटा
पडवळ	भेंडी	भोपळा
कारले	मूळा	पालक

@ BBS NOT TO BE REPUBLISHED

टोमॅटो	आंबा	सफरचंद

या चित्रामध्ये दाखविलेले आहार पदार्थ कोठून मिळतात ?

अंडी	मांस
मासे	दूध

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

या चित्रात काही आहारपदार्थ दाखविले आहेत. यापैकी वनस्पतीपासून मिळणाऱ्या पदार्थांना हिरव्या रंगाने (✓) कर व प्राण्यांपासून मिळणाऱ्या पदार्थांना तांबड्या रंगाने (✓) कर.

तांदूळ	मासा	वांगी
मटार	दूध	मिरी
भेंडी	मांस	मिरची
दही	काकडी	पालक
चहा	मका	नाचणा

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तुझ्या घरात वापरल्या जाणाऱ्या आहार पदार्थांची नावे खाली दिलेल्या गटात विभागून लिही.

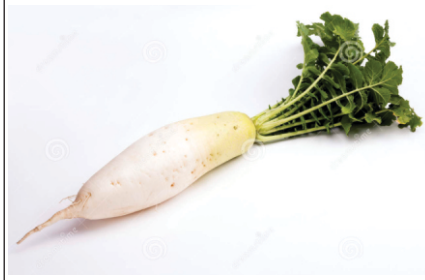
वनस्पतीपासून मिळणारे आहार पदार्थ	प्राण्यांपासून मिळणारे आहार पदार्थ

आहार पदार्थ सामान्यपणे शिजवून खातात. काही पदार्थ कच्चे खातात हे समजून घे.

या चित्राचे निरीक्षण कर.

	चांगल्या आरोग्यासाठी मला कच्चेच खातात.
	मला कच्चे खाल्यास रुचकर वाटते.

@KTDS NOT TO BE REPUBLISHED

	मी जरासा तिखट तरीसुध्दा मला कच्चा खातात. तू खाल्लास का ?
	मला दररोज खाल्यास रोग पळून जातात. माहीत आहे का ?
	जेवणात मी असल्यास तुला जेवण फार आवडते नाही का ?
	मी सर्वांनाच आवडतो. मी फार चवदार आहे.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तू कच्चे पदार्थ खातोस त्याची नावे सांग.

न शिजवता खाणारे 5 आहार पदार्थ तसेच शिजवून खाणाऱ्या 5 आहार पदार्थांची नावे लिही.

	कच्चे खावयाचे आहार पदार्थ	शिजवून खावयाचे आहार पदार्थ
1.	.....	.....
2.	.....	.....
3.	.....	.....
4.	.....	.....
5.	.....	.....

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

यापैकी तुला सर्वात जास्त आवडणारा आहार पदार्थ कोणता ? ते सांग

गाजर, मुळा, काकडी, या सारखी फळभाजी व फळे कच्ची खाल्ल्यास ती आरोग्यसाठी उपयुक्त ठरतात. पण ही खाताना पाण्याने स्वच्छ धुऊन खावीत.

वेगवेगळ्या आहार पदार्थांच्या चित्रांचा संग्रह करुन तो येथे दिलेल्या जागेत वेगवेगळ्या गटात चिकटव.

वनस्पतीपासून मिळणारे आहार पदार्थ	प्राण्यांपासून मिळणारे आहार पदार्थ

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

कमल आणि राजू शाळेला येण्याआधी न्याहरी करतात. दुपारी जेवणाच्या सुट्टीत ते मित्र मैत्रिणीं बरोबर जेवण करतात. सायंकाळी शाळा सुटल्यानंतर घरी जाऊन फळे खातात नंतर शाळेत दिलेला गृहपाठ करतात. रात्री घरातील सर्वजण एकत्र बसुन जेवण करतात.

@KTB NOT TO BE REPUBLISHED

उत्तर सांग :

❊ तुझ्या घरातील जेवणाच्या सवयी बद्दल दोन वाक्ये लिही.

1. .....

2. .....

* तुझ्या घरात तयार करीत असलेल्या तीन पदार्थांची नावे लिही.

1. .....

2. .....

3. .....

* तू दुपारचे जेवण कोठे करतोस ? कोणाबरोबर करतोस ? काय काय खातोस ?

.....

.....

.....

* तू रात्रीचे जेवण कोठे करतोस ? कोणाबरोबर करतोस ? जेवणात कोणता पदार्थ तुला आवडतो ?

.....

.....

.....

* तुझ्या घरातील सर्वांसाठी एकच प्रकारचा आहात पदार्थ असतो का ? किंवा वेगवेगळा असतो का ? वेगवेगळा असल्यास तो कसा ते लिही.

.....

.....

.....

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तुझ्या घरामध्ये आहार पदार्थ कशामध्ये शिजवतात ?

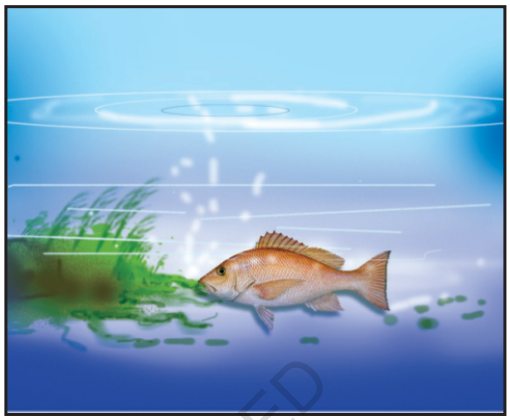
या चित्रात स्वयंपाकासाठी लागणारी वेगवेगळी भांडी दाखविली आहेत. यापैकी तुमच्या घरात वापरतात त्या भांड्यांसमोर (✓) अशी खूण कर.

© BBS NOT TO BE REPUBLISHED

खाली चित्रात दिलेले प्राणी व त्यांचा आहार यांचे निरीक्षण कर. मित्रांबरोबर चर्चा कर.

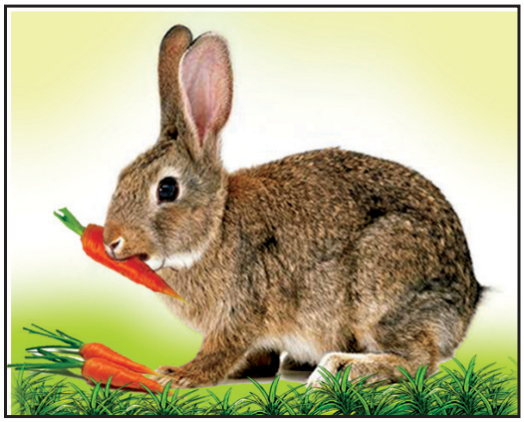

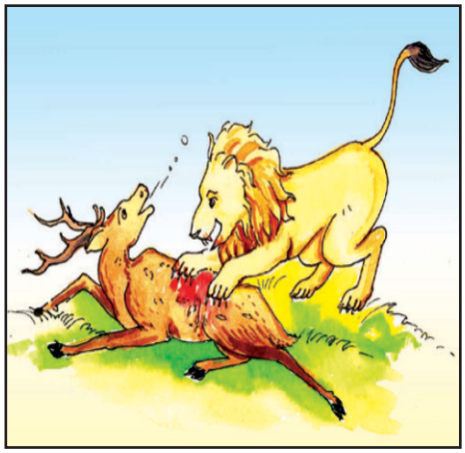

© NCERT NOT TO BE REPUBLISHED

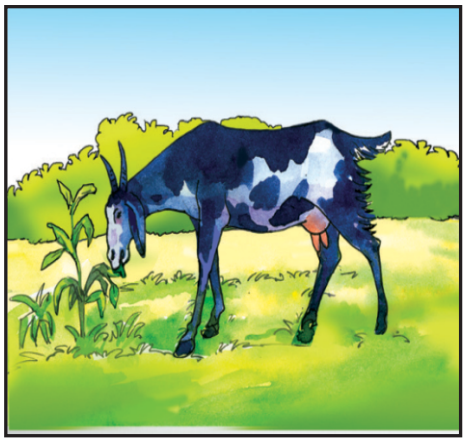

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

काही प्राणी फक्त वनस्पती व वनस्पतीपासुन मिळणारा आहार खाऊन जगतात. उदा. : हरीण, ससा, बकरी, पोपट इ. त्याचप्रमाणे काही प्राणी इतर प्राण्यांना आहार म्हणून वापर करतात. उदा. : सिंह, वाघ, गिधाड इ.

सलिमने घरात मांजर पाळले आहे. तो रात्री जेवताना ते मांजर म्यॅव म्यॅव करत शेपूट हलवत त्याच्या जवळ येते. सलीम त्याला दूध घालतो. मांजराला भूक लागली आहे हे त्याला कळते.

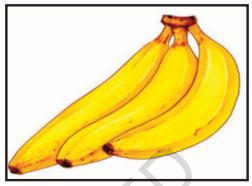
तुझ्या सभोवताली अनेक प्राणी असतील ना ? ते खात असलेल्या आहारांची यादी कर.

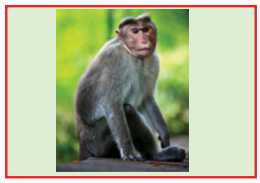
प्राण्याचे नाव	आहार

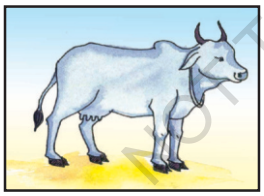
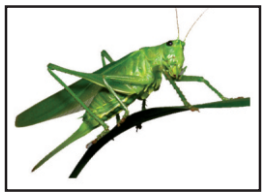
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

खाली चित्रात काही प्राणी व त्यांचा आहार दिला आहे. रेषा मारुन जोड्या जुळव.

पाखरांना दाणे घालण्याची सवय कर.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ – 7
घर हवे घर

G7X3T9

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- घराची आवश्यकता जाणून घेशील. एकत्रित राहण्याची आवश्यकता जाणून घेशील.
- सामान्यपणे घरातील वेगवेगळ्या भागांची ओळख करुन घेशील
- घरात तयार होणाऱ्या विविध प्रकारच्या कचऱ्याची माहिती होईल त्याच्या विल्हेवाटीचा क्रम समजून घेशील.
- पुढे, मागे, डावीकडे, उजवीकडे या शब्दांचा उपयोग करुन घराच्या सभोवतालच्या दृश्यांची ओळख करुन घेशील.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

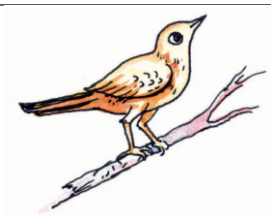
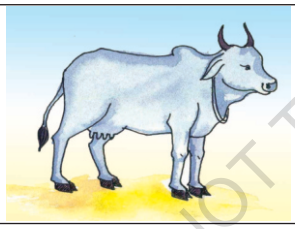
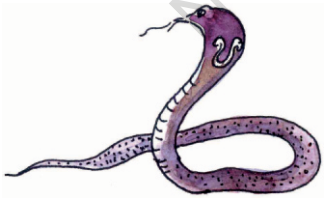
उत्तर सांग :

- तू कोठे राहतोस ?
- तुझ्या घरात कोण कोण राहतात ?
- तुम्ही घरात प्राणी पाळलेत का ?
- ते कोठे राहतात ?

आम्हाला राहण्यासाठी घर पाहिजे.

प्राण्यांना राहण्यासाठी निवारा पाहिजे.

हे प्राणी कोठे राहतात ? ते रेषा मारुन जोड्या जुळव.

प्राण्यांची चित्रे	निवासाची चित्रे

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

थंडी , वारा, ऊन, पाऊस या सर्वांपासून रक्षण करण्यासाठी आम्हा सर्वांना घर पाहिजे

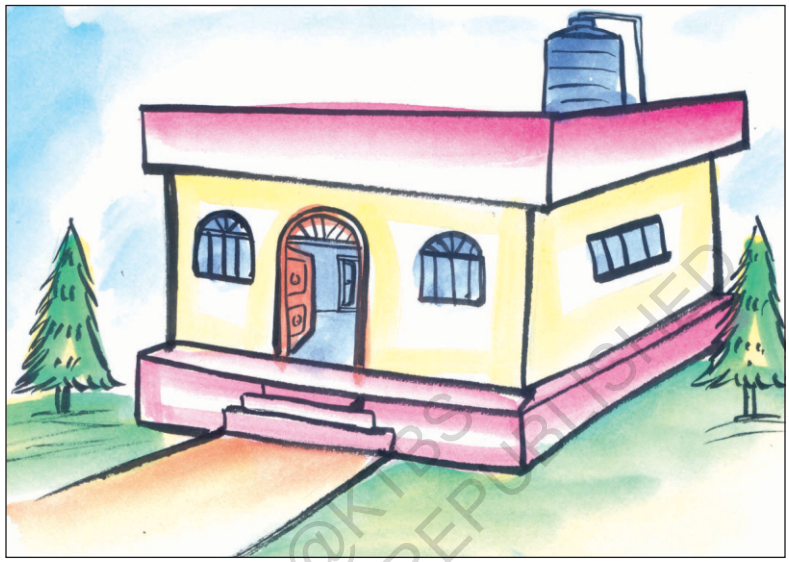
उत्तरे सांग :

- या चित्रातील घरामध्ये कोण कोण राहतात ते सांग ?
- हे सर्व काय काय करीत आहेत ?
- तू घरात कोणकोणती कामे करतोस ?
- तुमच्या घरात कोणकोण, काय काय काम करतात ?

सामान्यपणे एका कुटुंबातील सर्वजण एकत्र राहतात. कुटुंबातील प्रत्येकजण घरातील कामे वाटून घेऊन करतात.घरातील माणसे एकमेकांना मदत करतात. एकत्र मिळून राहण्यात फार आनंद आहे.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

खाली दिलेल्या चित्रात घराचे वेगवेगळे भाग दाखविले आहेत. तुला माहीत असलेल्या भागांची नावे पुढे दिलेल्या चौकोनात लिही.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

उत्तरे सांग.

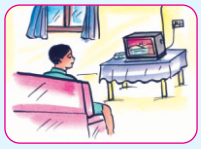
* तुझ्या घराला किती दरवाजे आहेत ?
* तुझ्या घराला किती खिडक्या आहेत ?
* तुझ्या घराच्या विविध भागांची नावे लिही.

चित्रकथा

अरुण सकाळी उठून हात,पाय, तोंड धुण्यासाठी घरात आला.

नंतर आईने त्याला घरात बोलावले व आईने त्याला दूध पिण्यासाठी दिले.

तेथे त्याचे वडील आईला करण्यासाठी मदत करत होते.

अरुणचा लहान भाऊ मात्र टी . व्ही. पाहत होता.

 खोलीत मोठी बहीण वाचत बसली होती.

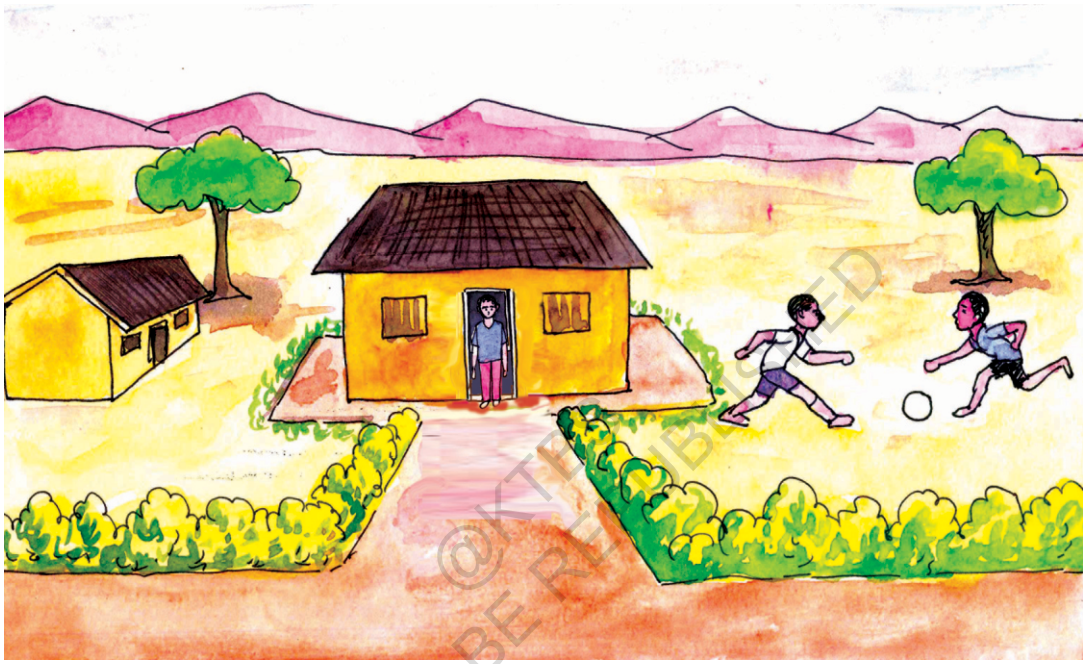
आजी झोपली होती.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

दिलेल्या चौकोनात उत्तरे लिही.

* तू घरात कोठे अभ्यास करतोस ?
* तू घरात कोठे जेवतोस ?
* तू घरात कोणत्या खोलीत झोपतोस ?
* तू घरातील इतरांबरोबर बसून गप्पा मारणाऱ्या खोलीला काय म्हणतात ?
* तू हात, पाय, तोंड इत्यादी कोठे धुतोस ?

काही घरामध्ये प्रत्येक कामासाठी वेगवेगळ्या खोल्या असतात. तर काही घरात एकच मोठी खोली असते. त्या खोलीत वेगवेगळे भाग वेगवेगळ्या कामासाठी वापरतात.

@KTE NOT TO BE REPUBLISHED

हे पीटरचे घर आहे. पीटर घरासमोर उभा आहे. पीटरच्या घराच्या मागे, पुढे, डावीकडे, उजवीकडे काय आहे ? ओळखून लिही

* घराच्या पुढे ..... आहे.
* घराच्या मागे ..... आहे.
* घराच्या डावीकडे ..... आहे.
* घराच्या उजवीकडे ..... आहे.

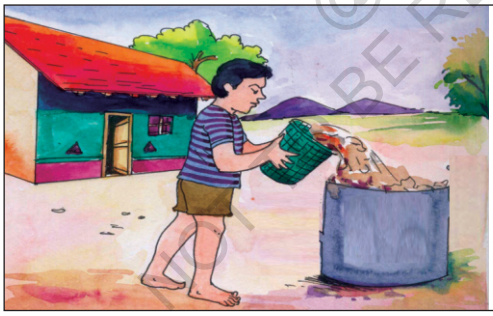
तुझ्या घराच्या सभोवताली बघ व खाली दिलेल्या रिकाम्या जागा भर.

* तुझ्या घराच्या पुढे ..... आहे.
* तुझ्या घराच्या मागे ..... आहे.
* तुझ्या घराच्या डावीकडे ..... आहे.
* तुझ्या घराच्या उजवीकडे ..... आहे.

रमा आणि रवीच्या घरात कचरा पडला आहे बघ.

भाजीची देठं, फळांच्या साली, पाने, ओला व सुका कचरा वेगवेगळा कर.

सुका कचरा, प्लास्टिक, पेपर, चॉकलेट कव्हर, कागदाचे तुकडे, काड्या येथे टाक.

© MSCERT NOT TO BE REPUBLISHED

उत्तर सांग :

* रमा भाजीचा कचरा घेऊन कोठे टाकत आहे ?
* रवी पेपर व प्लास्टिक कोठे टाकत आहे.
* तुझ्या घरात आढळणारा कचरा कोणता ? सांग.
* तुझ्या घरातील कचरा काय करता ?

असे करा

ओला भाजीपाला , फळांच्या
साली इत्यादी कचऱ्याच्या
डब्यात घाल. घरातील
कचऱ्याचं खत तयार कर
आणि ते बागेसाठी वापर.

घर स्वच्छ ठेव. घरातील
कचरा रस्त्यावर टाकू नको.

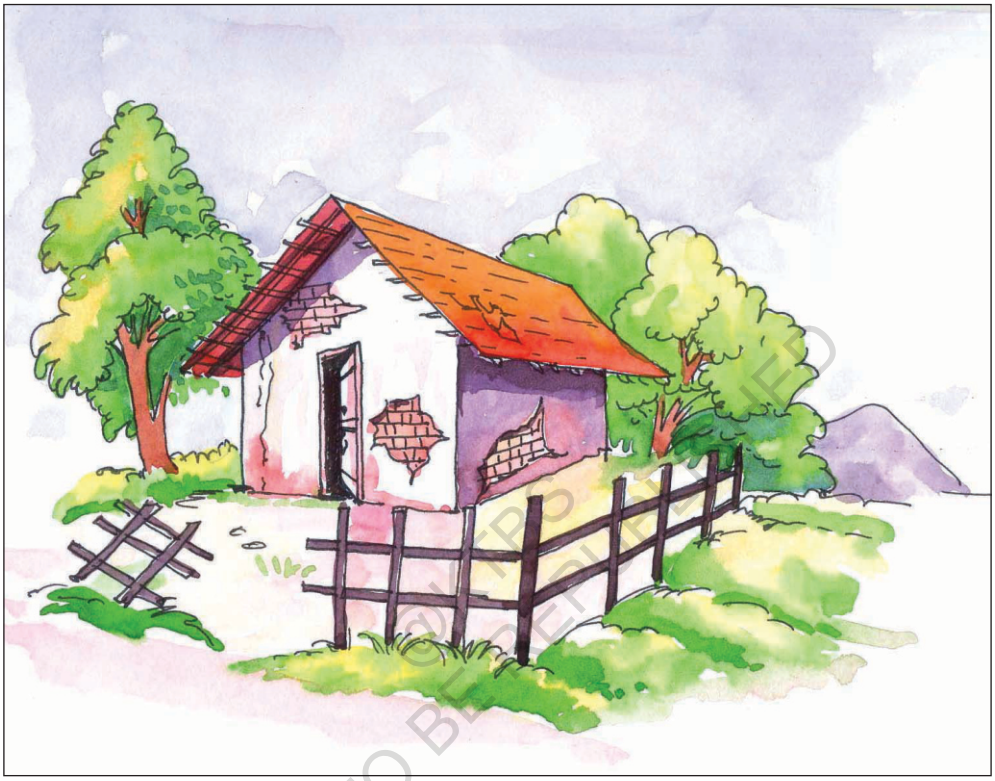

दररोज कचरा रस्त्यावरील
कचराकुंडीतच टाक.

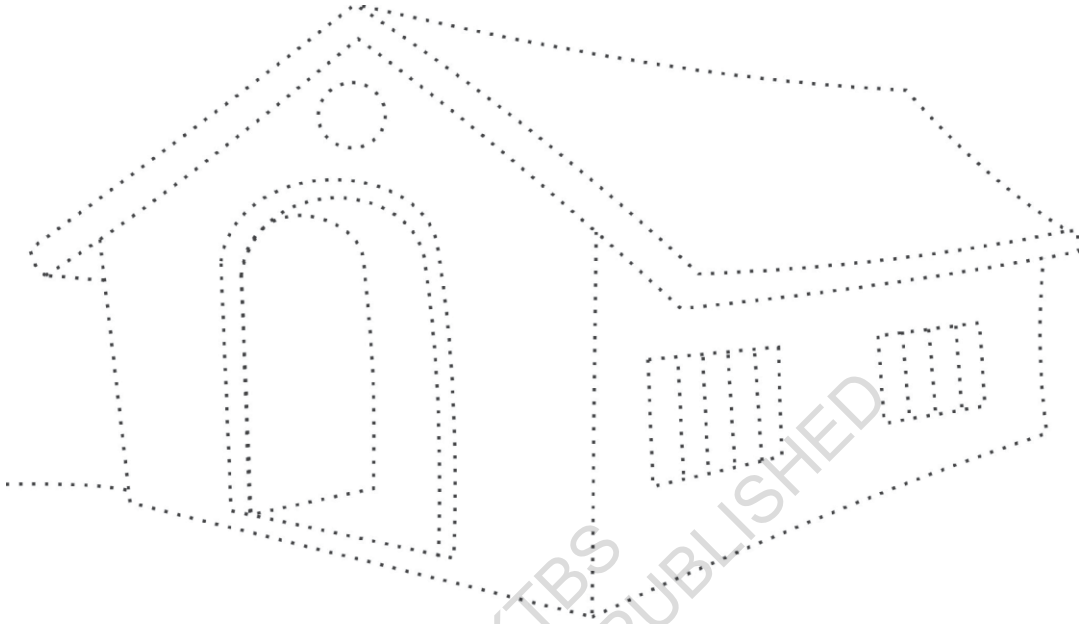
@KTBS TO BE PUBLISHED

येथे चित्रात एक घर दाखविले आहे. तुला या घरात राहायचे झाल्यास काय काय बदल करशील ? लिही.

© SCERT NOT TO BE REPUBLISHED

दिलेले ठिपके जुळवून घराचे चित्र तयार कर. आवडता रंग भर

माती, भेंड, रट्ट इत्यादींच्या सहाय्याने घराची प्रतिकृती तयार करुन त्यामध्ये वेगवेगळ्या खोल्या दाखव.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

गा आणि आनंद लुटा

घर घर माझे घर

सुंदर बाग रम्य परिसर

शुध्द हवा, वारा गार,

स्वच्छ सुंदर माझे घर

पाठ–8

शरीराचे अवयव व आरोग्य

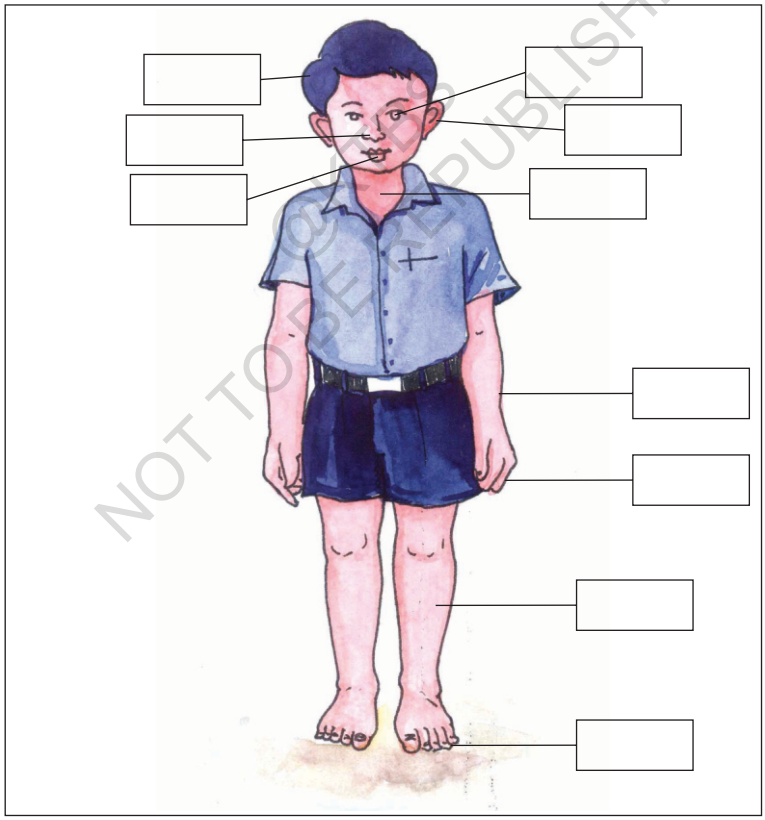
W3P5P4

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- शरीराचे भाग ओळखून त्यांचे कार्य समजून घेशील.
- उत्तम आरोग्यासाठी वैयक्तिक स्वच्छतेच्या आवश्यकतेचे महत्व समजून घेशील.

आरशामध्ये तुझे प्रतिबिंब पहात असशील ना ? तुझ्या शरीराचे कोणते अवयव तू ओळखतोस त्यांची नावे सांग.

खालील चित्र बघ, रेषा ओढलेले भाग कोणते त्यांची नावे पुढे दिलेल्या चौकटीत लिही.

© SCERT NOT TO BE REPUBLISHED

खेळ खेळू :

मित्र मैत्रिणींचे दोन गट तयार करा. एका गटातील एकाने शरीराचा एक भाग दाखवावा, दुसऱ्या गटाने दाखविलेल्या भागाची नावे सांगू देत. असा खेळ चालू ठेवा.

येथे काही चित्रे दिली आहेत. त्यांच्या समोर शरीराच्या काही भागांची नावे दिली आहेत. चित्रातील काम करण्यासाठी तू शरीराच्या कोणत्या अवयवांचा उपयोग करतोस तेथे (✓) अशी खूण कर.

काम	तोंड	डोळा	कान	नाक	हात	पाय

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

काम	तोंड	डोळा	कान	नाक	हात	पाय

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

मी कोण ?

खाली दिलेली कोडी शिक्षक किंवा वडीलधाऱ्यांच्या सहाय्याने वाचा व उत्तर खाली दिलेल्या चौकटीत लिहा.

मी काळा आहे पण कावळा नव्हे

मी पांढरा आहे पण लोणी नव्हे

माझ्यात पाणी आहे पण विहीर नव्हे

माझ्यावर झाकण आहे पण मी भांडे नव्हे

तर मी कोण ?

डोळे आम्हाला पाहण्यासाठी मदत करतात. डोळ्यात धूळ जाणार नाही याची काळजी घे. धूळ गेल्यास चोळू नकोस. मोठ्यांना दाखव .

आहेत मला दोन छिद्रे

स्वास घेण्यास मी हवा

तर मी कोण ?

बाहेर फिरताना धूळ आमच्या नाकात जाते. त्यासाठी ते रोज स्वच्छ ठेव. नाकात काडी, पेन्सिल यासारख्या वस्तू घालू नये.

बोलण्याचे काम मी करते.

जेवण्यासाठी मी मदत करते.

हसण्या हसवताना मी पाहिजे

तर मी कोण ?

सकाळी उठल्यावर, जेवणाअगोदर, जेवणानंतर तोंड स्वच्छ धू.

वेड्यावाकड्या विहिरीमध्ये एक थेंब नाही पाणी

माझ्यामुळे ऐकतोस पाठ , सुमधुर गाणी

काडी पेन्सिल आत घालाल आत होईल तर हानी, सांग मी कोण ?

कानात काडी, पेन्सिल इत्यादी धारदार वस्तू घालू नकोस.

मोठा आवाज होणाऱ्या फटाकड्या लावताना कानावर हात ठेवतो किंवा कानात बोट घालतो, का ? ते सांग.

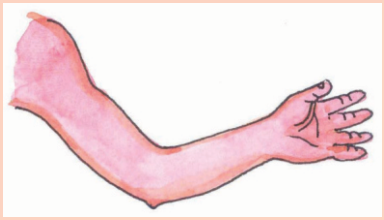
©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

लिहिण्यासाठी, धरण्यासाठी, दाखविण्यासाठी, देण्यासाठी,

माझ्याशिवाय कोणी नाही. जेवताना घास तोंडात घालताना,

माझ्या शिवाय शक्य नाही

तर मी कोण ?

हाताला बोटे आहेत. त्यांच्या आकाराचे निरीक्षण कर. पाच बोटांची वेगवेगळी नावे आहेत. ती समजून घे. आठवड्याला एकदा बोटांची नखे काप. जेवण्यापूर्वी व जेवणानंतर हात स्वच्छ धू.

धावत, पळत मारीत उड्या

शाळेला जाता माझ्यामुळे

काम करताना, खेळ खेळताना,

मजेत चालता माझ्यामुळे

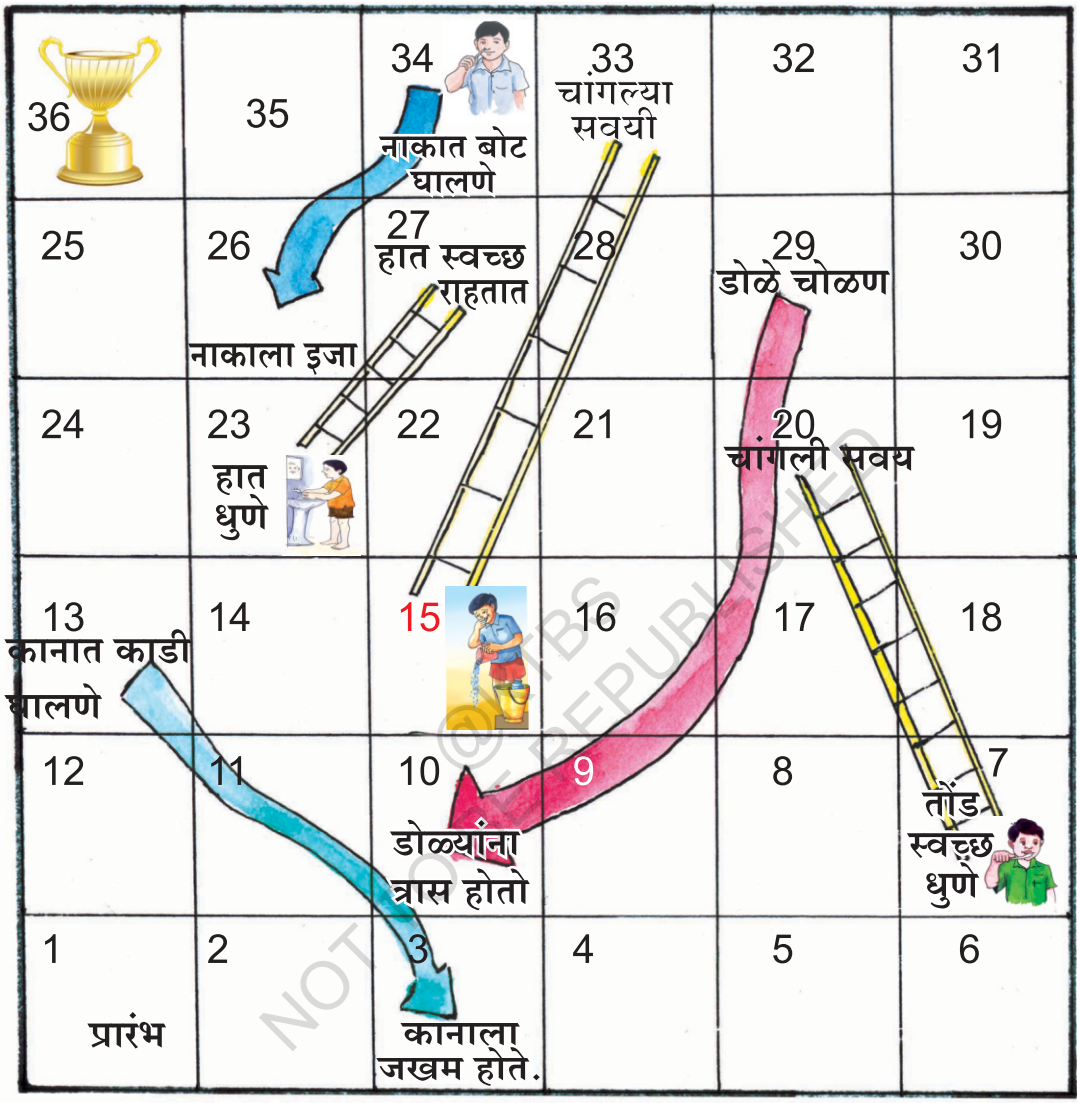
तर मी कोण ?

पायालाही बोटे आहेत. हाताच्या व पायांच्या बोटांचा आकार वेगळा आहे. याचे निरीक्षण कर.एकाच पायाने चालणे शक्य आहे का? प्रयत्न कर.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

खेळ खेळा

© BBS NOT TO BE REPUBLISHED

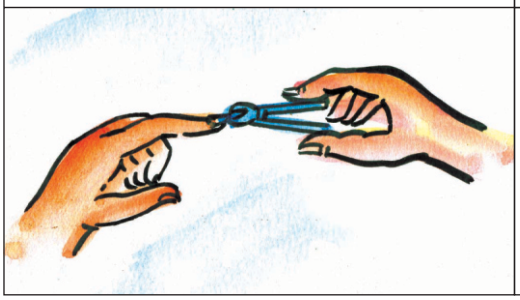
असे खेळा :

- फासा उपयोग करुन खेळा.
- कमीत कमी दोघे आवश्यक
- शिडीच्या घरात गेल्यास वर चढावे. का ? विचार कर.
- बाणाच्या मुळाशी गेल्यास बाणाच्या दिशेने खाली यावे. का ? विचार कर.
- 36 व्या घरात जो जाईल तो जिंकेल.

शालिनी आणि पवन इयत्ता 2 री मध्ये शिकणारी मुले आहेत. ते दोघे करणाऱ्या कामासंबंधीची चित्रे खाली दिली आहेत. निरीक्षण कर.

	सकाळी लवकर उठून दात घासत आहे.
शौचालयाला जात आहे.	
	शौचालयाहून परत आल्यावर हात साबणाने स्वच्छ धूत आहे.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

	दररोज अंघोळ करतात.
धुतलेले स्वच्छ कपडे घालून नंतर केस विंचरतात.	
	जेवणाच्या आधी व जेवणानंतर साबणाने हात स्वच्छ धुतात.
शुध्द पाणी पितात.	
	आठवड्यातून एकदा नखे कापतात.

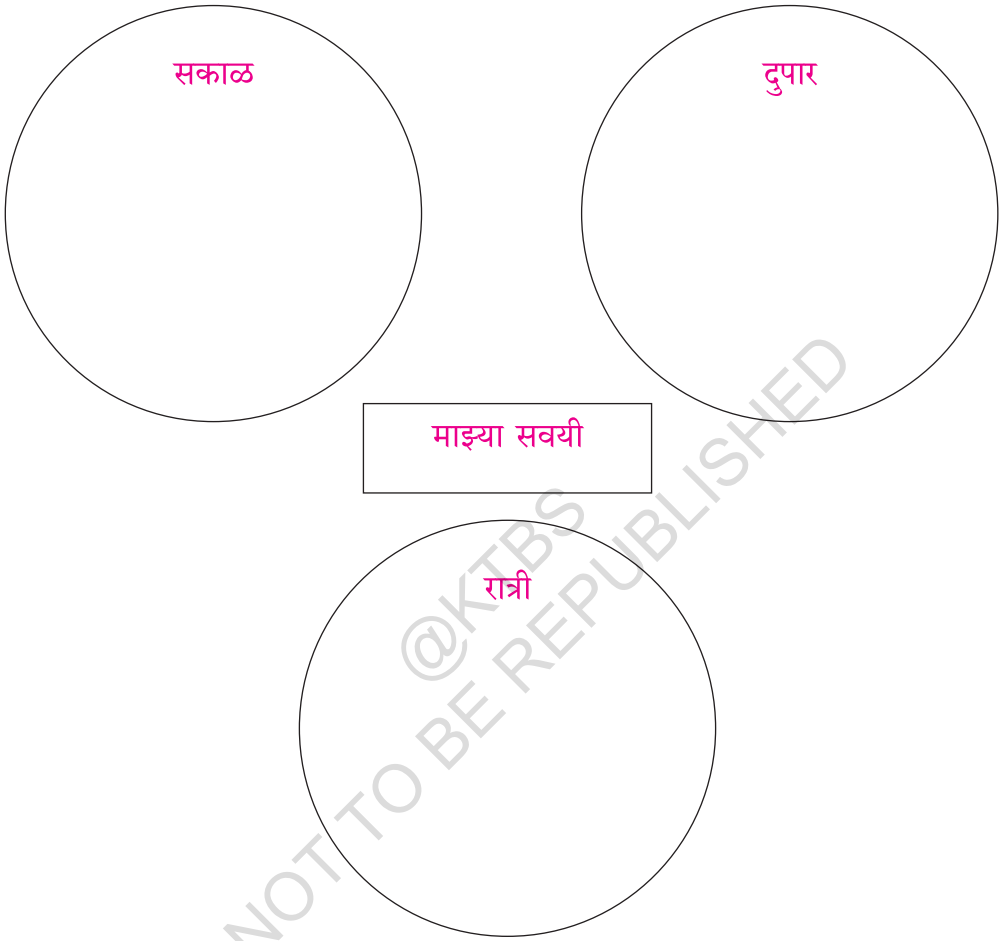
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

	शाळेतून घरी आल्यावर हात, पाय, तोंड स्वच्छ धुतात
दररोज अभ्यास करतात.	
	व्यवस्थित हवा व प्रकाश असलेल्या खोलीत झोपतात. झोपताना तोंडावर पांघरुन घेत नाहीत.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

ही निरोगी सुदृढ मुले आहेत. तुला सुध्दा अशा सवयी असतील. आपले शरीर निरोगी राहण्यासाठी अशा सवयींची जरुरी आहे. हे समजून घे.

तुझ्या रोजच्या सवयी खाली दिलेल्या वर्तुळात लिही.

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

तुझ्या सवयीमध्ये व शालिनी आणि पवन यांच्या सवयीमध्ये फरक आहे का ? निरीक्षण कर. तुला अशा सवयी जर नसतील तर त्याप्रमाणे वागण्याचा सराव कर.

आरोग्यामुळे सुदृढ शरीर.
शरीर हीच खरी संपत्ती.

पाठ – 9

माझी सुरक्षितता

A3V8E3

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

* स्थानिक परिसरातील वैयक्तिक सुरक्षिततेच्या साध्या सोप्या गोष्टी समजून घेशील.

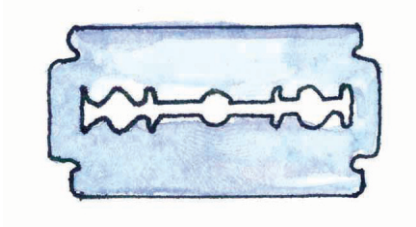

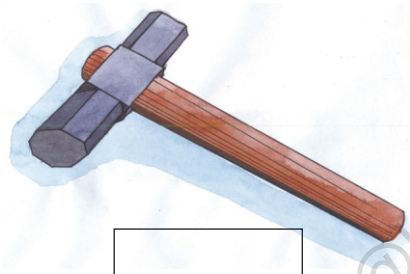
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

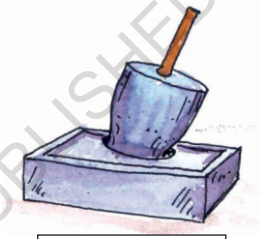
वरील चित्रे बघ. मुलीच्या बोटाला इजा झाली आहे. का झाली ? ते सांग.

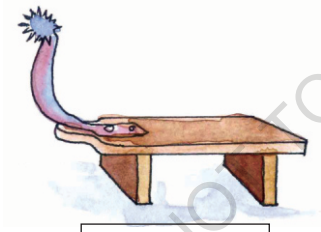
घरात सर्रास वापरणाऱ्या वस्तूंची चित्रे येथे दिली आहेत. यांची नावे त्याखाली दिलेल्या चौकोनात लिही. यांचा तू कधी वापर करण्याचा प्रयत्न केला आहेस ? कशीसाठी ? समजून घे.

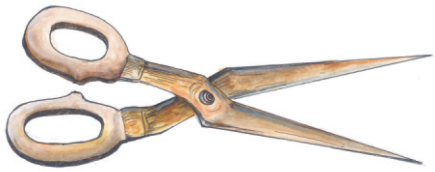

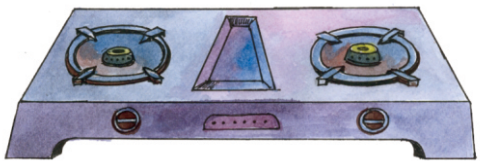

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

खालील चित्रे बघ.

हे काय करीत आहेत ? त्यांना काय अपाय झाला ? का ? तुला कधीतरी अस झालं आहे का ? या वस्तुपासून अपाय होऊ नये म्हणून कोणती काळजी घेशील ? कशी घेशील ? ते सांग.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

चाकू, कात्री, करवत इत्यादी वस्तू मोठ्यांच्या मार्गदर्शनाशिवाय वापरु नयेत.त्यांनी सांगितलेल्या पध्दतीने त्या वस्तू वापरल्यास आपल्याला अपाय होणार नाही. वडीलधाऱ्यांच्या मदतीने अशा वस्तू काळजीपूर्वक वापरण्यास शीक.

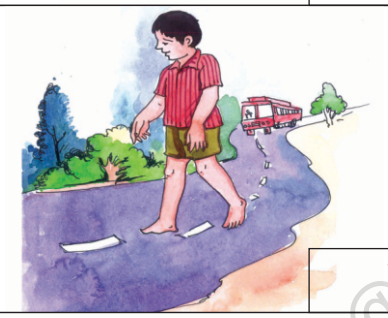
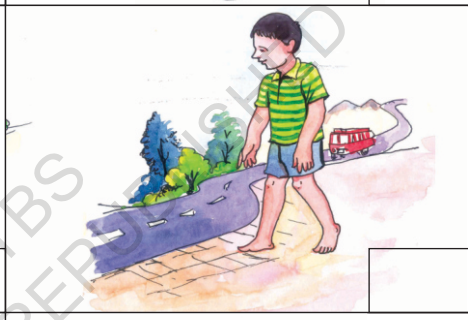
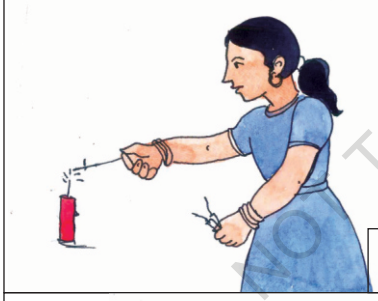
- बांगड्यांचे तुकडे, ब्लेड, काचेचे तुकडे तुझ्या वर्गात किंवा खेळाच्या मैदानात टाकू नकोस.
- शाळेत चाकू, स्विच इत्यादी वस्तू हाताळताना शिक्षकांचे मार्गदर्शन घे.
- मैदानात खेळताना धारदार वस्तू, काचेचे तुकडे, कचरा असणार नाही याची काळजी घे.
- तुझ्यापेक्षा लहान मुले शाळेत असतात. त्यांना त्रास होणार नाही याकडे लक्ष दे.

NOT TO BE REPUBLISHED @KTES

घराच्या बाहेरसुध्दा अशा काही अडचणी तुला येऊ शकतील . सावधगिरी बाळगण्यास शिक.

कोणते बरोबर कोणते चूक हे तूच सांग. बरोबर असल्यास चित्राच्या खालील चौकटीत (✓) व चूक असल्यास (X) अशी खूण कर. चूकीच्या चित्रासंबंधी तुझ्या मित्राशी चर्चा कर.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED